PROVINCIE

Noord-Holland

Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland

Heiloo

Gemeentebeschrijving, maart 1990.

Inhoud

Verantwoording *5*

1. **Inleiding** *7*

2. **Bodemgesteldheid** *9*
2.1 Bodem *9*
2.2 Afwatering *9*

3. **Grondgebruik** *11*
3.1 Agrarisch *11*
3.2 Niet-agrarisch *11*
3.3 Landschapsbeeld *12*

4. **Infrastructuur** *13*
4.1 Landwegen *13*
4.2 Wateren *13*
4.3 Dijken en kaden *14*
4.4 Spoorwegen *14*

5. **Nederzettingsstructuur** *15*
5.1 Algemeen *15*
5.1.1 Bevolkingsontwikkeling *15*
5.2 Het dorp Heiloo *15*
5.3 De villawijk Blockhove-park *16*
5.4 Het buurtschap Kapel *16*
5.5 Het buurtschap Oosterzij *17*
5.6 Het buurtschap Bollendorp *17*
5.7 Psychiatrische Inrichting Sint Willibrord *17*
5.8 Het buitengebied *17*

6. **Bebouwingskarakteristiek** *19*
6.1 Het dorp Heiloo *19*
6.2 De villawijk Blockhove-park *19*
6.3 Het buurtschap Kapel *20*
6.4 Het buurtschap Oosterzij *20*
6.5 Het buurtschap Bollendorp *20*
6.6 Psychiatrische Inrichting Sint Willibrord *20*
6.7 Het buitengebied *20*

7. **Stedebouwkundige typologie** *21*

8. **Gebieden met bijzondere waarden** *23*

Verantwoording inventarisatie *25*

Geraadpleegde werken *27*

Tabellen *29*

Herkomst afbeeldingen *31*

Afbeeldingen *33*

Register *47*

Colofon *51*

Verantwoording

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is ontwikkeld op initiatief van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur om geheel Nederland te inventariseren op het gebied van architectuur en stedebouw uit de periode 1850-1940. Het project wordt, in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden.

De doelstellingen van het MIP zijn:
- het verkrijgen van een landelijk overzicht van jongere en stedebouw uit de periode midden 19de eeuw - Tweede Wereldoorlog;
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stads- en dorpsgezichten en monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode midden 19de eeuw - Tweede Wereldoorlog;
- basisgegevens aan te leveren voor wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch en/of industrieel-archeologisch terrein;
- bouwstenen aandragen voor te ontwikkelen beleid van de bestuurslagen ten aanzien van ruimtelijk ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg en als basis voor planologische en stedebouwkundige afwegingen;
- selectie- en registratie-activiteiten van de drie bestuurslagen ten aanzien van objecten, ensembles, structuren en gezichten mogelijk te maken.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn de provincies in regio's onderverdeeld. Binnen deze inventarisatie-gebieden wordt het werk per gemeente verricht.
Van elk inventarisatiegebied en van elke gemeente wordt een beschrijving gemaakt waarin geografische, sociaal-economische en stedebouwkundige ontwikkelingen binnen het betreffende gebied c.q. gemeente worden geschetst, toegespitst op de periode 1850-1940. Voorts worden waardevolle gebouwen en ruimtelijke structuren uit de betreffende periode in beeld gebracht.

De nu volgende gemeentebeschrijving richt zich op de gemeente Heiloo. Voor geografische, sociaal-economische en cultuurhistorische ontwikkelingen in groter verband kan de MIP-regiobeschrijving Noord-Kennemerland worden geraadpleegd.
De gemeentebeschrijving is tot stand gekomen op basis van vergelijking van kaartbeelden uit circa 1850, 1900 en 1940, literatuuronderzoek en inventarisatie in het veld.

De gemeentebeschrijving volgt in de eerste vijf hoofdstukken het model voor een regiobeschrijving van drs. L. Prins, Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1988. Hieraan zijn een bebouwingskarakteristiek, een stedebouwkundige typologie, een beschrijving van de gebieden met bijzondere waarden, alsmede een verantwoording van de inventarisatie toegevoegd.
De MIP-werkzaamheden betreffende de gemeente Heiloo zijn uitgevoerd door drs. E. van der Kleij, als inventarisator jongere bouwkunst verbonden aan de provincie Noord-Holland.

1. Inleiding

De gemeente Heiloo – omvang 2144 ha, aantal inwoners 20.428 – ligt in de provincie Noord-Holland, direct ten zuiden van de gemeente Alkmaar. De gemeente Heiloo bevat naast het forensendorp Heiloo, het villapark Blockhove en de buurtschappen Kapel, Bollendorp en Oosterzij.

De gemeente Heiloo wordt begrensd door de gemeenten Alkmaar (noord), Schermer (oost), Akersloot (zuidoost), Limmen (zuid), Castricum (zuidwest) en Egmond (west).

Op de grens met de gemeente Alkmaar na, hebben de gemeentegrenzen van Heiloo zich tussen 1850 en 1988 niet gewijzigd. De grens met de gemeente Alkmaar werd in 1972 ten koste van de gemeente Heiloo naar het zuidwesten verlegd (afb. 8). In 1937 werd de gemeentenaam Heilo gewijzigd in Heiloo.

De gemeente Heiloo behoort tot het MIP-inventarisatiegebied (MIP-regio) Noord-Kennemerland. Dit inventarisatiegebied omvat voorts de gemeenten: Alkmaar, Bergen, Castricum, Egmond, Heemskerk, Limmen en Schoorl.

Ten behoeve van een overzichtelijke inventarisatie is de gemeente Heiloo opgedeeld in de MIP-deelgebieden: Heiloo/Heiloo, Heiloo/Blockhove-park, Heiloo/Kapel, Heiloo/ St. Willibrordusstichting en Heiloo/buitengebied (afb. 8, naam deelgebied wordt voorafgegaan door gemeentenaam).
De deelgebieden vallen respectievelijk samen met de bebouwde kom van het dorp Heiloo, met het villapark Blockhove, met het buurtschap Kapel, met het complex van het psychiatrisch centrum Sint Willibrord en met het resterende gemeentegebied.
Afgezien van het buitengebied heeft elk deelgebied een eigen, tijdens het Interbellum gevormd, karakter. Zo is Heiloo een typisch forensendorp, Blockhove een villagebied en Kapel een bedevaartsoord. Het complex van de Willibrordusstichting - een benaming die overigens niet meer in zwang is - behoort weliswaar tot de bebouwde kom van het dorp Heiloo, maar vormt hierbinnen een duidelijk herkenbaar en afgebakend complex van een psychiatrische inrichting. Het resterende gemeentegebied heeft in hoofdzaak een agrarisch karakter.
(Zie afbeeldingen 1, 8.)

2. Bodemgesteldheid

2.1 Bodem

De bodem van de gemeente Heiloo bestaat aan de oppervlakte globaal uit twee soorten gronden: zandgronden en veen- en wadafzettingen. De zandgronden vormen de circa 1900 voor Christus ontstane middelste Noordkennemer strandwal, die zich door verstuiving over een deel van de ten oosten hiervan gelegen, verveende strandvlakte uitbreidde. De veen- en wadafzettingen vormen het oppervlak van de ten oosten en westen van de strandwal gelegen strandvlakten en de droogmakerijen, respectievelijk de Kooimeer (1566), de Egmondermeer (1564) en de Boekelermeer (1568). De westelijke strandvlakte wordt onder het oppervlak gevormd door maritieme afzettingen als gevolg van een zeedoorbraak bij Egmond die omstreeks 650 voor Christus moet hebben plaatsgevonden. Strandvlakten en droogmakerijen manifesteren zich als een uitgestrekt poldergebied.

De hoogte van de zandgronden varieert van 0.0 meter op de grens van strandwal en strandvlakte tot 1.4 meter +NAP op de strandwal. In het poldergebied komen laagten voor tot 1.9 meter -NAP. Het oostelijke poldergebied ligt gemiddeld 2.5 meter lager dan de strandwal, het westelijk poldergebied gemiddeld 1.8 meter.
(Zie afbeeldingen 9, 10.)

2.2 Afwatering

Het grondgebied van de gemeente Heiloo met daarin de Baafjespolder, de Oosterzijpolder, de Polder Boekelermeer, de Polder het Maalwater en de Varnebroekpolder, behoort tot het Waterschap het Lange Rond. Afgezien van de vervanging van windmolens door machinaal aangedreven gemalen verschilt de situatie in de afwatering niet veel van die in 1865. De overwegend kunstmatige afwatering geschiedt via ten westen en ten oosten van de strandwal gelegen sloten, die ten dele in de na 1945 gerealiseerde woonwijken zijn geïntegreerd. Ringsloten en vaarten, respectievelijk met betrekking tot de voormalige Egmondermeer (oostzijde) en Boekelermeer (westzijde), vervullen een belangrijke afwateringsfunctie. De hoofdrichting van de waterwegen is merendeels evenwijdig met de hoofdrichting van de strandwal. De aansluiting op de belangrijke boezem van het Noordhollands Kanaal, geregeld door twee electrische gemalen waarvan één een omgebouwd stoomgemaal, geschiedt sinds de grenswijziging van 1972 binnen het grondgebied van de gemeente Alkmaar.
In de gemeente Heiloo staan alleen in de noordwestelijke hoek, tussen polder Het Maalwater en Baafjespolder een na 1972 geplaatste 19de eeuwse weidemolen en twee vroeg 20ste eeuwse electrische gemalen. De electrische gemalen hebben waarschijnlijk de bij Kuyper afgebeelde windmolens vervangen. Verspreid over het poldergebied bevinden zich ten slotte moderne kleine metalen windmolens en enige eenvoudige sluizen.
(Zie afbeelding 11.)

3. Grondgebruik

3.1 Agrarisch

Rond 1850 werd ongeveer een vierde deel van het gemeentelijk grondgebied in beslag genomen door de zandgronden van de strandwal. Het overige gebied bestond uit polderland, merendeels ingericht als weide- en hooiland.
De noordelijke helft van de strandwal was begroeid met de Heilooër Bossschen. De zuidelijk helft bevatte buiten het dorp Heiloo en enige verspreide agrarische bebouwing in de buurtschappen, voornamelijk akkers.
Het weide- en hooiland was voornamelijk onbebouwd. De boerderijen van de veeboeren, die in het weidegebied hun bedrijf uitoefenden, stonden verspreid over de westelijke en oostelijke rand van de gehele strandwal.

Voor 1850 lag het zwaartepunt van de plaatselijke economie op de veehouderij. Daarnaast werd voornamelijk graan verbouwd op de strandwal. Na 1850 maakte de verbouw van graan meer en meer plaats voor de teelt van groenten en bloembollen. Een belangrijke reden hiervoor was gelegen in de groeiende vraag van de steden naar tuinbouwproducten. Naast een gunstige bodemgesteldheid, boden nieuwe algemene factoren voor Heiloo de mogelijkheid om aan de stedelijke vraag te voldoen. Hierbij kan worden gedacht aan een betere beheersing van het grondwaterpeil na de invoer van stoombemaling, aan de toepassing van kunstmest en aan de mogelijkheid tot grootschalige aan- en afvoer via de in 1867 geopende spoorlijn.

De verkaveling van de akkers op de strandwal was rond 1850 overwegend smal en kort strookvormig. In het poldergebied domineerde een onregelmatige, blok- en strookachtige verkaveling. Alleen de Polder Boekelermeer - in 1573 bij het beleg van Alkmaar geïnundeerd en pas in 1711 weer drooggemalen - had een regelmatige blok- en strookverkaveling.

Tussen 1900 en 1940 zou het agrarisch grondgebruik zich niet sterk wijzigen. Wel nam de hoeveelheid teeltgrond af door toenemende bebouwing. In het poldergebied nam in deze periode het aantal boerderijen toe, een ontwikkeling die zich met name voordeed in de Polder Boekelermeer.

Na 1945 werd de onregelmatig blokachtige verkaveling van de Oosterzijpolder door vergroting van de kavels gewijzigd. Ook de verkaveling op de strandwal bij het buurtschap Bollendorp werd vergroot. De hoeveelheid polderland nam door de aanleg van uitbreidingswijken en recreatiegebieden drastisch af. De nog aanwezige teeltgronden binnen het dorp Heiloo zouden om dezelfde reden geheel verdwijnen. Van het resterende gebied bleef het verkavelingspatroon min of meer intact (afb. 14).
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7.)

3.2 Niet-agrarisch

Getuige de vlakke bollengronden is het mogelijk dat op de strandwal zandwinning heeft plaatsgevonden. Hierover is vooralsnog geen informatie gevonden.

3.3 Landschapsbeeld

Het ruimtelijk karakter van het landschap binnen de gemeentegrenzen van Heiloo wordt aan de oost- en zuidzijde bepaald door open vlak polderland waarin het grillig verloop van sloten en dijken karakteristieke elementen vormen. De oostzijde wordt sterk bepaald door de woonwijken die hier na 1945 werden gebouwd. Alleen aan de zuidwestelijke en noorwestelijke zijde is nog sprake van enig landelijk karakter. De noordzijde wordt begrensd door gestapelde bebouwing van de stad Alkmaar.
De Heilooër Bosschen markeren de loop van de strandwal en vormen hierdoor een beeldbepalend element in het landschap, dat zowel van de west- als van de oostzijde kan worden beleefd. Dit bosgebied draagt sporen van de formele tuinaanleg van de 18de eeuwse buitenplaats Nyenburg.
Karakteristieke elementen vormen de waterpartij en de centrale zichtas, die de Heilooër Bosschen vanaf de Kennemerstraatweg tot aan de spoorlijn doorsnijdt.

4. Infrastructuur

4.1 Landwegen

Sinds de aanleg van de A9, de autosnelweg Haarlem-Alkmaar, heeft het Heiloose wegennet in hoofdzaak een regionale, interlokale en lokale betekenis. Tot de opening van de A9, in de vroege jaren zestig van de 20ste eeuw, vervulde de Kennemerstraatweg een nationale functie. Deze weg is nog altijd de belangrijkste en meest drukke verkeersader binnen de gemeente Heiloo.

Het Heiloose wegennet bestaat in hoofdlijnen uit verbindingen evenwijdig aan en haaks op de Kennemerstraatweg. Dit rechthoekige patroon is in oorsprong geënt op de noordoost-zuidwestelijke hoofdrichting van de strandwal, waarbinnen de Kennemerstraatweg een lengteas vormt.

De Kennemerstraatweg was in 1865 (Kuyper) de enige verharde verbinding binnen de grenzen van de gemeente Heiloo. Afgezien van de aanleg van de Heilooër Zeeweg, een oost-westverbinding tussen het dorp Heiloo en de beide noordelijke Egmonden, bestonden de activiteiten in de periode tot 1940 voornamelijk uit verbreding en verharding van het bestaande wegennet. Met betrekking tot de ruimtelijke ontwikkelingen van Heiloo tussen 1865 en 1940, kan dan ook worden gesteld dat deze in hoofdzaak plaatsvonden langs bestaande wegen.
Pas in de decennia na 1945 zouden de dorpsuitbreidingen de ontwikkeling van wijksgewijze stratenpatronen met zich meebrengen.
(Zie afbeeldingen 3, 11, 12.)

4.2 Wateren

De waterlopen liggen vrijwel alle in de polders aan weerszijden van de strandwal. De wateren liggen merendeels evenwijdig aan de hoofdrichting van de strandwal en daarmee aan de hoofdrichting van het wegennet. De Hoevervaart en de Limmertocht vormen op deze hoofdrichting een uitzondering, want ze zijn hier vrijwel haaks op gesitueerd.
De Hoevervaart vormt een deel van de noordgrens met Alkmaar, de Egmondervaart vormt de westgrens met Egmond, het Noordhollands Kanaal de oostgrens met Schermer en de Limmertocht de zuidgrens met Limmen. Binnen dit kader lopen evenwijdig met de strandwal het Die alsmede de Middentocht en Ringsloot van de polder Boekelermeer. De wateren dienden in de MIP-periode de afwatering en de scheepvaart, thans met uitzondering van het Noordhollands Kanaal alleen de afwatering. Tussen Kennemerstraatweg en Westerweg loopt de Zandersloot, de enige waterloop op de strandwal. Deze 17de eeuwse vaart diende vóór 1850 zandtransport naar Alkmaar.
De loop van de wateren werd tussen 1865 en 1940 nauwelijks gewijzigd. Met uitzondering van het water tussen Baafjes- en Maalwaterpolder en het Die, verschilde de situatie in beide jaren nauwelijks met de huidige. Het water tussen Baafjes- en Maalwaterpolder werd tussen 1900 en 1940 versmald en gedeeltelijk drooggelegd. Ook de brede delen van het Die – een waterloop in de Oosterzijpolder – werden in deze periode versmald.

De waterlopen hebben in de gemeente Heiloo geen invloed uitgeoefend op de ruimtelijke ontwikkelingen tussen 1850 en 1940. Na 1945 zou de grillige vaart tussen Baafjespolder en Polder het Maalwater dit wel doen.

Dit restant van de ringvaart om de Egmondermeer vormt thans de grens tussen de woon- en recreatiegebieden en het open polderland.
(Zie afbeelding 11.)

4.3 Dijken en kaden

Dijken begrensden rond 1865 de polders en vervulden in relatie met de aan de buitenzijde van deze grondlichamen gelegen vaarten, een functie in verband met de waterhuishouding. Kuyper toont in het noordwesten de dijk om de Maalwaterpolder en ten oosten van de strandwal de dijken om de polders Kooimeer en Boekelermeer. Aan de oostzijde werd de gemeente begrensd door de dijk langs het Noordhollands Kanaal.
Van middeleeuwse oorsprong is de Heilooërdijk, in feite een kade op de grens met de gemeente Limmen.

Het patroon van dijken en kaden – dat na 1865 nauwelijks veranderde – is in hoofdzaak evenwijdig aan de noordoost-zuidwestelijke situering van de strandwal. De Heilooërdijk ligt ligt haaks op deze hoofdrichting. Afgezien van de dijk langs het Noordhollands Kanaal, vervullen de meeste dijken van oudsher geen functie als landweg. De onbeplante dijklichamen zijn als groene ruggen in het landschap herkenbaar.
(Zie afbeeldingen 3, 11.)

4.4 Spoorwegen

In 1867 werd Alkmaar via Castricum en Uitgeest met Amsterdam verbonden. De spoorlijn tussen Alkmaar en Castricum doorsnijdt sinds dat jaar de gemeente Heiloo. De lijn werd aangelegd op de westelijke rand van de strandwal en loopt evenwijdig met de Kennemerstraatweg. Nabij de kruising met de Breedelaan, de huidige Stationsweg, werd in 1867 een klein spoorwegstation gebouwd.

De spoorlijn was een belangrijke factor voor de economische en maatschappelijke ontwikkelingen binnen de gemeente Heiloo.
Het belang voor de tuinbouw werd reeds genoemd. De groei van de woonbebouwing, die als gevolg van de maatschappelijke ontwikkelingen vooral na 1920 optrad, deed zich in belangrijke mate voor in de richting van het spoorwegstation (zie 5.1.1). Een extra impuls achter deze ontwikkeling was de toegenomen frequentie van het railverkeer als gevolg van de electrificatie van de spoorlijn Amsterdam-Alkmaar in 1931. In datzelfde jaar werd het oude station door nieuwbouw vervangen. Na afbraak van deze halte verrees in 1978 het huidige station op dezelfde locatie.

In 1914 werd tussen de stations Heiloo en Castricum de spoorweghalte 'Onze Lieve Vrouw ter Nood' aangelegd. Dit is de in vorm nog bestaande, maar niet meer gebruikte, spoorweghalte ten behoeve van het nabijgelegen en gelijknamige bedevaartsoord (zie 5.4).

De stoomtramverbinding Haarlem-Alkmaar (1896-1923) – te Heiloo aangelegd in de berm van de Kennemerstraatweg – vormde eveneens een stimulans tot vestiging van renteniers en op Alkmaar gerichte forensen (zie 5.1.1). Het voormalige tracé is in de huidige Kennemerstraatweg niet meer herkenbaar. Als halte fungeerde een verdwenen herberg in de oude kern van Heiloo.
(Zie afbeelding 11.)

5. Nederzettingsstructuur

5.1 Algemeen

De gemeente Heiloo bevat anno 1989 vijf kernen, te onderscheiden in het dorp Heiloo, het villapark Blockhove en de buurtschappen Bollendorp, Oosterzij en Kapel (afb. 14).
De kernen liggen alle op de middelste Noordkennemer strandwal: Blockhove in het noorden, Heiloo in het midden en Bollendorp, Oosterzij en Kapel ten zuiden hiervan. Heiloo en de buurtschappen lopen qua bebouwing min of meer in elkaar over. Blockhove neemt door de tussenliggende Heilooër Bosschen een aparte positie in.
De gemeente Heiloo onderging tussen 1850 en 1940 een gedeeltelijke, maar wel zeer duidelijke, karakterwijziging. Binnen de aanvankelijk vrijwel geheel agrarisch gemeente, zou het dorp Heiloo zich na 1900 steeds gaan ontwikkelen als woonplaats voor renteniers en vooral voor forensen.
(Zie afbeelding 7.)

5.1.1 Bevolkingsontwikkeling

Tussen 1850 en 1940 nam de bevolking van de gemeente Heiloo aanmerkelijk in aantal toe. Naast een groei in geboorten werd de toename vooral veroorzaakt door een groeiende stroom immigranten. De eerste groep die zich te Heiloo vestigde bestond uit bollenkwekers op zoek naar nieuwe teeltgronden.
Ze waren afkomstig uit gebieden ten zuiden van het Noordzeekanaal en werden om deze herkomst aangeduid met 'om de zuid'.[1]
De meeste immigranten werden echter aangetrokken door de landschappelijk aantrekkelijke ligging van het dorp Heiloo en de gunstige railverbindingen. De tramverbinding met Alkmaar maakte het wonen te Heiloo voor met name rentenierende agrariërs uit West-Friesland aantrekkelijk. Hierdoor werd de mogelijkheid geboden de Alkmaarse markten te blijven bezoeken, een gewoonte die de agrariërs hun hele leven gewend waren geweest. Ook niet meer werkenden uit het handels- en bedrijfsleven vestigden zich als renteniers te Heiloo.
Naast renteniers kwamen na 1900 forensen naar Heiloo. Zo vestigden zich hier omstreeks 1905 personeelsleden van de Alkmaarse Chocoladefabriek Ringers. Ook middenstanders en militairen (Cadettenschool) kozen het dorp Heiloo of de villawijk Blockhove als hun woonplaats. Tussen 1920 en 1940 was de bevolkingsgroei, als gevolg van vestiging door forensen, het sterkst.

Na 1940 bleef de groei van de Heilooër bevolking doorgaan, vooral door vestigingsoverschot. Vanaf 1982 is aan het vestigingsoverschot een eind gekomen. Woningbouw geschiedt sindsdien alleen voor de eigen ingezetenen.
(Zie tabellen 1, 2.)

5.2 Het dorp Heiloo

Waarschijnlijk stichtte de Christenprediker Willibrord rond 720 de voorganger van het huidige zogenaamde Witte Kerkje. Bewoningssporen gaan echter niet verder terug dan de 12de eeuw. In de 8ste eeuw ontstond meer naar het westen een andere nederzetting. Mogelijk is dit

[1] Limmen in Kennemerland, PPD 1961.

het voormalige buurtschap Oesdom, dat kan hebben gelegen ter hoogte van de Willibrorduskerk aan de Westerweg.
In 1865 bevatte het huidige dorpsgebied twee kernen: een concentratie rondom het Witte Kerkje en een meer naar het zuidwesten gelegen concentratie kern rond de huidige Willibrorduskerk (afb. 3).
Tussen 1865 en 1920 leidde de vestiging van renteniers en forensen vooral tot bebouwing langs de uitvalswegen van het dorp.
Vooral tussen 1920 en 1940 breidde de bebouwing zich op grote schaal uit. Dit gebeurde hoofdzakelijk door middel van tweezijdig lintvormig bebouwing langs het bestaande wegenpatroon op de strandwal. De bebouwingslinten verkregen hierdoor een noordoost-zuidwestelijke hoofdrichting. Het dorp Heiloo en de kern rond de Willibrorduskerk werden in deze groei met elkaar verbonden. Alleen ten zuiden van het gemeentehuis ontstond woningbouw op een ontworpen stratenplan. Het betreft hier de tussen 1918 en 1940 bebouwde straten tussen Raadhuisweg, Kennemerstraatweg, Ter Coulsterlaan en Heerenweg. De buurt werd Tuindorp genoemd.

Tussen 1910 en 1940 ontstond aan de oostzijde van het Witte Kerkje een bescheiden centrumfunctie, met het gemeentehuis (1927), een café-restaurant en enige winkelwoonhuizen. Na 1960 verplaatste de centrumfunctie zich ten dele naar het gebied ten westen van de kerk. Na sanering verrezen hier een winkel- en een cultureel centrum.

Na 1945 ontwikkelde de woonbebouwing zich niet meer tweezijdig lintvormig langs bestaande wegen, maar wijksgewijs. Dit gebeurde ten oosten en vooral ten westen van de strandwal. Het langgerekte karakter van het dorp werd ingekapseld. De plattegrond manifesteert zich thans als blokvormig. De globale richting van het na 1945 gerealiseerde stratenplan is haaks en evenwijdig ten opzichte van het wegenpatroon op de strandwal.
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7.)

5.3 De villawijk Blockhove-park

De Bouw- en Exploitatiemaatschappij Nijenburg begon in 1918 met de verkaveling van een noordelijk deel van de Heilooër bosschen, een deel dat tot die tijd had behoord tot het landgoed Nyenburg. De verkaveling geschiedde merendeels langs bestaande, van noordoost naar zuidwest lopende, wegen op de langwerpige strook bosgrond tussen Kennemerstraatweg (oost) en Zanderslootweg (west). Haaks op deze hoofdrichting werd de Rector Frederiklaan als dwarsverbinding tussen Zanderslootweg en Westerweg aangelegd. De nieuwe weg werd tweezijdig bebouwd.
Na 1945 werd Blockhove aan de zuidzijde uitgebreid.
(Zie afbeeldingen 5, 7, 8.)

5.4 Het buurtschap Kapel

Reeds in de middeleeuwen stond in dit buurtschap – dat ook wel Oesdom werd genoemd – een Mariakapel in de directe nabijheid van een bron, de zogenaamde Runxputte. Aan het water van deze bron werd een geneeskrachtige werking toegeschreven. Ondanks de verwoesting bij het beleg van Alkmaar (1573) bleef dit oord, dat aan het Heiligdom van Onze Lieve Vrouw Ter Nood is gewijd, bedevaartgangers trekken. Na opgraving van de middeleeuwse fundamenten werd in 1905 begonnen met een reconstructie van kapel en put. In de daarop volgende jaren groeide het bedevaartsoord tot een parkachtig complex.

De rechthoekige structuur van het buurtschap Kapel wordt bepaald door de loop van de oude landwegen en de in 1865 aangelegde spoorlijn. Binnen deze rechthoek, waarvan de lange zijden haaks op de hoofdrichting van de strandwal zijn gericht, concentreert zich de religieuze bebouwing. De overige bebouwing staat gespreid langs de aangrenzende wegen. Na 1945 trad tussen deze bebouwing verdichting op.
(Zie afbeeldingen 4 t/m 8.)

5.5 Het buurtschap Oosterzij

Het buurtschap Oosterzij bestond al ver voor 1850 uit overwegend eenzijdige lintbebouwing ten oosten van de Oosterzijweg. Het betrof hier boerderijen van veeboeren, gebouwd op de oostelijke rand van de strandwal. De veeboeren woonden op deze hogere grond, maar lieten hun vee grazen in het polderland ten oosten van de strandwal. Tussen 1850 en 1940 zou in de structuur van Oosterzij geen wezenlijke verandering komen. Wel werd er bebouwing vervangen, maar er trad geen verdichting op.
Na 1945 trad verdere vervanging en verdichting van de bebouwing op, terwijl in het noordwestelijk deel van het buurtschap industriële bebouwing werd ontwikkeld. Het zuidelijk gedeelte is redelijk gaaf bewaard gebleven. Opmerkelijk blijft de ruime strook grond tussen de Oosterzijweg en de eenzijdige lintbebouwing.
(Zie afbeeldingen 2 t/m 8.)

5.6 Het buurtschap Bollendorp

In 1865 bestond Bollendorp uit enige fragmentarische bebouwing aan weerszijden van bestaande wegen op de strandwal. Bebouwing in verband met groente- en bollenteelt kwam met name in en rond dit buurtschap tot stand. Tussen 1865 en 1940 vond verdichting van de tweezijdige lintbebouwing plaats. Dit gebeurde vooral langs Hooge- en Herenweg. De structuur van dit langgerekte buurtschap werd na 1945 niet gewijzigd. Opvallend blijven de ruime teeltgronden aan weerszijden van de tweezijdige open lintbebouwing langs de Hoogeweg, aan de westzijde afgesloten door Herenweg en spoorlijn, aan de oostzijde door de Kennemerstraatweg.
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7.)

5.7 Psychiatrische Inrichting Sint Willibrord

Op het terrein van de buitenplaats Ypenstein verrees vanaf 1928 het zogenaamde krankzinnigengesticht van de Sint Willibrordusstichting, thans Psychiatrische Inrichting Sint Willibrord geheten. Bij de aanleg van dit complex werd geen rekening gehouden met de rond 1905 nog herkenbare structuur van de voormalige buitenplaats (afb. 4). Het complex - met het concave, op de Kennemerstraatweg georiënteerde voorplein, waaraan de hoofgebouwen symmetrisch zijn gegroepeerd en waarachter het groen geoxydeerde tentdak van de kapel een centrale positie inneemt - vormt een markant onderdeel van het dorp Heiloo.
(Zie afbeeldingen 4 t/m 7.)

5.8 Het buitengebied

Het buitengebied valt ten dele samen met de gronden van de strandwal, doch merendeels met de polders. Het is het gemeentegebied dat resteert na aftrek van het dorp Heiloo en de buurtschappen.

De Heilooër Bosschen bestrijken vrijwel de gehele strandwal tussen het dorp Heiloo en de stad Alkmaar. Het bos werd bij het beleg van Alkmaar in 1573 gekapt en op het eind van de 17de en aan het begin van de 18de eeuw weer aangeplant. Dit gebeurde in samenhang met de stichting van de nog bestaande buitenplaats Nyenburg. Aan de oost- en westgrens van het bos ontstonden veeboerderijen. Dit laatste was een algemeen verschijnsel langs de randen van de strandwal.
Aan de oostzijde van Blockhove-parck ontwikkelde zich langs de Kennemerstraatweg eenzijdige lintbebouwing. Dit gebeurde vanaf 1920. Vóór de aanleg van de zuidelijke ringbaan om de stad Alkmaar, vanaf 1972 tevens gemeentegrens, sloot deze bebouwing aan op de meer noordwaarts gelegen oudere bebouwing die tot genoemd jaar ressorteerde onder de gemeente Heiloo.
Naast de eerder genoemde buitenplaatsen Ypenstein en Nyenburg kende Heiloo rond 1850 nog de buitenplaats Ter Coulster. Evenals Ypenstein was Ter Coulster in oorsprong een middeleeuwse versterking. De beide landgoederen lagen aan de oostzijde van de Kennemerstraatweg en werden grofweg gescheiden door voormalige Bullaan, thans Kanaalweg geheten.
Het hoofdgebouw van het nog ten dele bestaande landgoed Ter Coulster verdween in het derde kwart van de 19de eeuw.
In het overwegend lege poldergebied ontstond tussen 1865 en 1940 gespreide agrarische bebouwing langs bestaande wegen en vaarten. Met name de bebouwing langs de huidige Boekelermeerweg, de centrale noord-zuidverbinding in de gelijknamige polder, ontstond niet eerder dan 1865.
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7.)

6. Bebouwingskarakteristiek

6.1 Het dorp Heiloo

De vestiging van renteniers tussen 1850 en 1900 leidde in het dorp Heiloo tot de bouw van kleine en middelgrote woonhuizen. Sommige van deze woonhuizen worden om hun bouwwijze rentenierswoningen genoemd. Het zijn symmetrische panden van één bouwlaag onder schilddak, waarbij de kroonlijst wordt doorbroken door een vaak met houtsnijwerk gedecoreerde middenpartij.
Woningbouw voor arbeiders en woningwetbouw wordt in Heiloo weinig aangetroffen. Alleen langs de Holleweg, aan weerszijden van de Hondsbosschelaan staat enige woningwetbouw.
Het merendeel van de woonbebouwing in het dorp Heiloo kwam tot stand tussen 1920 en 1940. Er ontstond een grote hoeveelheid in hoofdvorm en detaillering vergelijkbare woonhuizen voor middenstand, die tot op heden het beeld van het forensendorp Heiloo bepaalt. Het betreft hier merendeels dicht naast elkaar gebouwde panden van één bouwlaag met kapverdieping onder steil zadeldak, soms met wolfeind, en met de noklijn meestal haaks op de straatrichting. Ook is er een grote hoeveelheid woonhuizen van één bouwlaag onder steile mansardekap, geknikt schilddak of tentdak.
Afgezien van het tentdak is de noklijn van deze panden veelal evenwijdig aan de straatrichting. Naast de overheersende groep individuele woonhuizen, zijn er woningblokken met twee of drie woningen onder één kap. De blokken zijn zowel met één als met twee bouwlagen uitgevoerd. De noklijn van de kap is steeds evenwijdig aan de straatrichting. Soms zijn echter bepaalde partijen benadrukt door een zadeldak haaks op de straatrichting. Deze woningblokken treft men vooral langs de Kennemerstraatweg.
Zowel de woonhuizen als de woningblokken kunnen door de blokvormige volumes, de markante kappen, de grote vaak erkervormige raampartijen en de bescheiden metselwerk-accenten, worden gerekend tot de zogenaamde Interbellum-architectuur. Het dorp Heiloo kent vrijwel geen etage-woningen uit de MIP-periode.

6.2 De villawijk Blockhove-park

In Blockhove-park staan enige villa-achtige woonhuizen, soms in een landelijke en soms in een wat meer op het Traditionalisme geïnspireerde stijl. De in landelijke stijl gebouwde objecten karakteriseren zich door de dikwijls tot de verdiepingsvloer doorgetrokken rieten kappen. De Traditionalistische objecten laten zich herkennen in hoge topgevels. Bijzonder zijn een tweetal houten montage-woonhuizen die in de jaren 1920 uit Opper-Silezië werden ingevoerd. Deze zogenaamde blokhuizen werden ontworpen door de Duitse architect F. Abel. De Timmerfabriek Christopher & Unmack in Niesky/Oberlausitz maakte de onderdelen. Met het transport naar Nederland kwamen Duitse monteurs mee. De bouw duurde drie à vier maanden.
Aan de noordzijde van het dorp Heiloo staan in de zuidrand van het Heilooër Bos, direct aansluitend op het dorp Heiloo, nog twee van dergelijke blokhuizen. De vier blokhuizen, die verschillen in plattegrond en formaat, zijn steeds zwart geteerd.

6.3 Het buurtschap Kapel

Het karakter van Kapel wordt bepaald door de Traditionalistische katholieke bebouwing van het bedevaartsoord en het Julianaklooster. Het gebouwen-complex van het bedevaartsoord OLV Ter Nood, bestaande uit een Bedevaartskerk (1909) en Genadekapel met voorhof om de eerder genoemde Runxputte (1930), kwam tot stand naar ontwerp van de architect Jan Stuyt. De ontwerper van het aangrenzende, rond 1930 gebouwde Julianaklooster is nochtans onbekend.

6.4 Het buurtschap Oosterzij

Afgezien van enige stolpboerderijen, wordt de bebouwing van Oosterzij merendeels bepaald door bebouwing die in de decennia na 1945 tot stand kwam of die in deze periode ingrijpend werd verbouwd.

6.5 Het buurtschap Bollendorp

Karakteristiek voor Bollendorp is een reeks kleine stolpboerderijen langs de spoorbaan. Met betrekking tot de bloembollenteelt worden nauwelijks karakteristieke objecten aangetroffen. Langs de Hoogeweg staat nog een markante bollenschuur uit het Interbellum. Het is een uit twee bouwlagen bestaand rechthoekig bouwlichaam met overstekend plat dak. De hoeken zijn benadrukt door verticale volumes die ten dele fungeren als rookkanaal.

6.6 Psychiatrische Inrichting Sint Willibrord

Het complex werd tussen 1928 en 1941 gebouwd naar ontwerp van het Haagse architectenbureau H.J.W. Thunnissen en J.H. Hendricks. De architectuuropvatting is Traditionalistisch te noemen. De uit diverse paviljoens bestaande psychiatrische inrichting, werd niet geheel naar de oorspronkelijke opzet voltooid. Toevoegingen uit de decennia na 1945 wijken af in karakter.

6.7 Het buitengebied

Het buitengebied is schaars bebouwd. Naast stolpen zijn er enige boerderijen waarbij het woonhuis, de stal en het hooihuis achter elkaar zijn gelegen. Er staan ook enkele objecten in verband met de waterhuishouding en de electriciteitsvoorziening. In het Heilooër Bos bevinden zich op het terrein van de buitenplaats Nyenburg – waar het 18de eeuwse herenhuis en de stalgebouwen nog staan – twee stolpboerderijen en een gave dienstwoning uit de MIP-periode. Op de punten waar landwegen de gemeentegrenzen passeren staan grenspalen. Het betreft hier mogelijk 18de eeuwse exemplaren en/of latere replica's. De palen staan: aan de zuidzijde van de Vennewatersweg op de grens men de gemeente Egmond; aan de oostzijde van de Kennemerstraatweg op de grens met de gemeente Limmen; aan de westzijde van de Kennemerstraatweg op de grens met de gemeente Alkmaar.

7. Stedebouwkundige typologie

De gebruikte terminologie is gebaseerd op de publicatie:
Stedebouwkundige ontwikkelingen (1850-1940), Zeist 1987, p. 72.
Aan de arcering is die van kerkelijke functies toegevoegd.

De stedebouwkundige typologie richt zich op de ruimtelijke ontwikkelingen in de gemeente Heiloo tussen 1850 en 1940. De typologische indeling dient mede als achtergrond voor de aanduiding van 'gebieden met bijzondere waarden', gebieden waarvan de stedebouwkundige betekenis op lokaal of regionaal niveau opmerkelijk is. In de gemeente Heiloo zijn drie bijzondere gebieden aangewezen. In hoofdstuk 8 wordt de keuze verantwoord.

Bij het als 'Algemeen' gearceerde gebied ligt de nadruk op de woonfunctie. Het betreft ontwikkelingen van veelal niet-planmatige aard in relatie tot een op de pré-stedelijke structuur geënt wegennet. De enige planmatige ontwikkeling betreft de buurt tussen Raadhuisweg (noord), Kennemerstraatweg (oost), Te Coulsterlaan (zuid) en Heerenweg (west). In deze buurt wordt, in de Van Catsstraat, een bijzonder vormkenmerk aangetroffen. De bebouwing is echter niet van complexmatig karakter. De buurt is derhalve binnen de stedebouwkundige typologie niet als 'Tuinwijkachtige ontwikkeling' onderscheiden.
De bebouwing in het gearceerde gebied bestaat merendeels uit de in paragraaf 6.1 genoemde, dicht naast elkaar gebouwde woonhuizen onder steil zadeldak.

In het villagebied (Blockhove-Park) staat de functie wonen centraal en is er zowel sprake van niet-planmatige als planmatige ontwikkelingen. Eerstgenoemde ontwikkelingen betreffen de bebouwing langs pré-stedelijke wegen. De planmatige ontwikkelingen beperken zich wat betreft de MIP-periode tot de aanleg van de gebogen Van Foreestlaan, een oost-west verbinding tussen Kennemerstraatweg en Zanderslootweg, alsmede de Rector Frederiklaan, een dwarsverbinding tussen Zandersloot- en Westerweg. Deze laan vervulde tot de uitbreiding na 1945 de centrale toegang tot de wijk vanaf de Kennemerstraatweg. Het villagebied heeft straten met een groen karakter, veroorzaakt door rondom de huizen gelegen tuinen, de toepassing van straatbomen in grasbermen en het ontbreken van trottoirs.

Het gebied met de kerkelijke functies beslaat het bedevaartsoord 'Onze Lieve Vrouwe Ter Nood' en het aangrenzende nonnenklooster (bijzonder gebied 2).

Het als 'Medisch-sociaal' gearceerde gebied valt samen met het complex van de psychiatrische inrichting Sint Willibrord (bijzonder gebied 3).

Het merendeel van de 'Groene gebieden' valt samen met bijzonder gebied 1, waarnaar bij deze wordt verwezen.
Meer zuidelijk ligt het voornamelijk oost-westgerichte bosachtige gebied van de voormalige buitenplaats Ter Coulster, waarvan de
Ter Coulsterlaan, als centrale as, een structuurbepalend element vormt. Hoewel het hier een structuur betreft die in aanleg ouder is dan 1850, vormt de verwevenheid met de ontwikkelingen uit de MIP-periode een argument voor arcering.

Een deel van de Heiloose ontwikkelingen kan worden bestempeld als lineair. Het betreft de één en tweezijdige lintbebouwing langs delen van de Kennemerstraatweg en enkele hierop uitkomende dwarsverbindingen. De als zodanig aangegeven linten zouden in de decennia na 1945 veelal door uitbreidingswijken worden omsloten.

In de decennia na 1945 zou het dorpsgebied ten westen van het Witte Kerkje worden gesaneerd. Ter plekke verrezen een grootschalig winkelcentrum, een cultureel centrum en een ruim parkeerterrein. Het gebied is in de stedebouwkundige typologie aangeven. Hetzelfde geldt voor de rond 1960, ten behoeve van het verkeer, gesloopte bebouwing aan de oostzijde van de genoemde dorpskerk.
(Zie afbeelding 15.)

8. Gebieden met bijzondere waarden

Gebied 1 omvat de Heilooër Bosschen waarin de buitenplaats Nyenburg en het villapark Blockhove zijn gelegen. Het gebied wordt aan de westzijde begrensd door de Baafjes- en Varnebroekpolder, aan de noordzijde door de gemeente Alkmaar, aan de oostzijde door de Oosterzijpolder en aan de zuidzijde door het dorp Heiloo.
Het gebied heeft in belangrijke mate landschappelijke waarde. Er is hier sprake van een grotendeels volwassen loofboslandschap op de strandwal en een merendeels onverstoorde relatie met het flankerende polderland van de strandvlakten.
De aanwezige cultuurhistorische waarden zijn nauw met de landschappelijke verweven. De 18de eeuwse buitenplaats Nyenburg met de nog herkenbare formele aanleg neemt een prominente positie in. Daarnaast dienen de stolpboerderijen op de rand van bos en polderland te worden genoemd. Aan de, bij nederzettingen op de strandwal op zichzelf gebruikelijke situering, wordt door de aanwezigheid van het bos een extra waarde toegevoegd. De overige bebouwing dateert in hoofdzaak uit de MIP-periode en heeft veelal een villa-achtig karakter. De bebouwing concentreert zich in het meergenoemde villapark Blockhove en aan de zuidelijke rand van het gebied, grenzend aan het dorp Heiloo. Afgezien van de interessante blokhuizen ligt de kwaliteit van laatstgenoemde gebieden niet in architectuur of stedebouw, alswel in de nog redelijk harmonische relatie met de oude infrastructuur van de strandwal.

Gebied 2 omvat het Rooms Katholieke bedevaartsoord
Onze Lieve Vrouwe Ter Nood met daarop aansluitend het Julianaklooster. Het gebied wordt aan de noordzijde begrensd door de Kapellaan, aan de oostzijde door de Hoogeweg, aan de zuidzijde door de gemeente Limmen en aan de westzijde door de spoorlijn Uitgeest-Alkmaar.
Het bedevaartsoord, dat via een nog aanwezige poort met een eigen spoorweghalte was verbonden, heeft naast een stedebouwkundige, vooral een cultuurhistorische betekenis. Eerstgenoemde betekenis ligt in de ensemblewaarde van de op de religie gerichte bebouwing en de functionele relatie met het parkachtige terrein. De aanleg van het terrein is gericht op een rondgang van de bedevaartgangers, die tijdens deze rondgang de diverse kruiswegstaties kunnen aandoen. De historische betekenis ligt in de verschijningsvorm van het bedevaartsoord, verbonden met en duidelijk uitdrukking gevend aan een religieuze ontwikkeling, die tussen 1900 en 1940 een opbloei doormaakte.
Het Julianaklooster staat niet op het terrein van het bedevaartsoord, maar is hier wel door middel van een doorgang in de kloostermuur mee verbonden. Ondanks de afwezigheid van een directe functionele relatie met het bedevaartsoord, is er sprake van een overeenkomst in de religieuze bestemming en in het karakter van de bebouwing.

Gebied 3 omvat de psychiatrische inrichting Sint Willibrord.
Het gebied wordt aan de westzijde begrensd door de Kennemerstraatweg, aan de zuidzijde door de Ypensteinerlaan, aan de oostzijde door het Rosendaal en aan de noordzijde door de Kanaalweg.
Bij dit volgens het paviljoensysteem gebouwde gesticht voor mannelijke 'zenuw- en zielszieken' is in oorsprong sprake van een totaalontwerp, hetgeen tot uiting komt in een duidelijke relatie tussen de stedebouwkundige en architectonische opvattingen (zie 6.1). Naast een stedebouwkundige en architectonische waarde voor het dorp Heiloo, vertegenwoordigt het complex een sociaal-historische waarde in verband

met opvattingen over de verzorging van geesteszieken in het Interbellum. Hierbij kan worden gedacht aan het principe van heropvoeding in een zorgzame en geordende samenleving, waarin patiënten in paviljoens naar ziektecategorie worden behandeld en waar arbeid in werkplaats en tuin een onderdeel van de behandeling kan vormen.
De in 6.1 genoemde ontwikkelingen uit de decennia na 1945 doen wel afbreuk aan het oorspronkelijke karakter, maar zijn nog niet dusdanig dat de waarden uit de MIP-periode worden overheerst.
(Zie afbeelding 15.)

Verantwoording inventarisatie

Binnen de huidige grenzen van de gemeente Heiloo zijn uit de periode 1850-1940 geïnventariseerd:

- bijzondere objecten als de Willibrorduskerk, het gemeentehuis, objecten behorend tot het complex van de psychiatrische inrichting Sint Willibrord, objecten behorend tot het bedevaartsoord OLV Ter Nood, het Julianaklooster, alsmede enige schoolgebouwen;
- plattelands-architectuur bij gaafheid, zeldzaamheid en/of bijzondere relatie met de omgeving. Hierbij kan worden gedacht aan onverstoorde relaties tussen stolpboerderijen op de rand van de (beboste) strandwal en het aangrenzend polderland, alsook aan een incidentele bollenschuur en enige landarbeiderswoningen;
- bebouwing met architectonische waarde;
- bebouwing met waarde voor de lokale architectuurgeschiedenis bij redelijke gaafheid. Hierbij kan worden gedacht aan de zogenaamde rentenierswoningen of het voormalige gezellenhuis aan de Stationsweg;
- van de grote hoeveelheid woonhuizen, waaronder voornamelijk panden van één bouwlaag onder steil zadeldak, maar ook woonhuizen onder mansarde-, schild- en en tentdak, enige representatieve straatwanden en een enkel markant object. Deze bebouwing onderscheidt zich niet door bijzondere kwaliteiten, maar is wel representatief voor de bebouwing waarmee Heiloo in het Interbellum uitgroeide tot forensendorp.

Binnen de, in hoofdstuk 8 aangeven, gebieden met bijzondere stedebouwkundige waarden is intensief geïnventariseerd. De objecten en complexen zijn gerangschikt naar de MIP-deelgebieden zoals genoemd in de inleiding.

Geraadpleegde werken

Abel, F., *'Het blokhuis en zijn betekenis voor deze tijd'*, **Buiten**, jrg. 14, 1920, pp. 568-570, met ill.

Bescherming van kerkgebouwen in de provincie Noord-Holland 1850-1940, Haarlem, Provinciaal Bestuur van Noord-Holland 1987.

De bodem van Noord-Holland, uitgave van de Stichting voor bodemkartering, Wageningen 1974.

Cock, J.K. de, *Bijdrage tot de historische geografie van Kennemerland in de middeleeuwen op fysisch-geografische grondslag*, Arnhem 1980.

Colenbrander, B.W. e.a. *Molens in Noord-Holland*, inventarisatie van het Noordhollands molenbezit, Amsterdam 1981.

Cordfunke, E.H.P., *Alkmaar in prehistorie en middeleeuwen*, Tien jaar stadskernonderzoek, Zutphen 1978.

Don, P., *Kunstreisboek Noord-Holland*, Zeist 1987.

Haas, A.J. de, Sint Willibrordusstichting te Heiloo, *Bouwbedrijf en Openbare Werken*, 14-daags tijdschift voor het bouwen, 25ste Jaar Nr. 26, 23 december 1948, pp. 273-279.

Haas, A.J. de, Sint Willibrordusstichting te Heiloo, *Bouwbedrijf en Openbare Werken*, 14-daags tijdschrift voor het bouwen, 26ste Jaar Nr. 1, 13 januari 1949, pp. 1-7.

Haas, A.J. de, De Maria Koepelkerk te Heilo, *Bouwbedrijf en Openbare Werken*, 14-daags tijdschrijft voor het bouwen, 26ste Jaar Nr. 2, 27 januari 1949, pp. 11-17.

Jellema, H., Leysen, A.F.J., *Oude ansichten van Heiloo*, tweede druk, Schoorl 1986.

Kok, J., *Stoomtrams rond Alkmaar*, Schoorl 1981.

Korte beschrijving van de geschiedenis en ontwikkeling Heiloo, Heiloo januari 1983.

Landschapsonderzoek Noord-Holland, deel Noord-Kennemerland, uitgevoerd door bureau Maas te Zeist in opdracht van de Provinciale Planologische Dienst van Noord-Holland, 1986.

Ollefen, L. van, *Stad- en Dorpsbeschrijver van Kennemerland*, Zaltbommel 1976.

Oostenburg, H.E., *Heiloo, geschiedenis en verklaring van de straatnamen*, Heiloo 1988.

Stedebouwkundige ontwikkelingen (1850-1940), Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1987.

Weide-de Lange, C.H. van der, *'Een on-hollands houten huis in Noord-Holland'*, **Verleden tijd**, zonder plaats, jaargang en datum.

Tabellen

De volgende gevens werden ontleend aan de Databank van de Universiteit van Amsterdam, vakgroep sociale geografie, 1988. De totaalaantallen vanaf 1890 tot en met 1930, alsmede het aantal vrouwen in 1940, zijn door de auteur toegevoegd.

Tabel 1 **Aantal inwoners van de gemeente Heiloo tussen 1850 en 1940 per 10 jaar (op 31 december van elk jaar).**

Jaartal	Mannen	Vrouwen	Totaal
1851			765
1860			887
1870			1095
1880			1202
1890	818	818	1636
1900	943	979	1922
1910	1206	1186	2392
1920	1596	1602	3198
1925	1967	2027	3994
1930	2547	2387	4934
1940	4526	4125	8651

Tabel 2 **Uit de voorgaande gegevens kan de toename van de bevolking in de gemeente Heiloo als volgt worden geschematiseerd:**

Jaartal	Aantal	Toename
1851	765	
1860	887	122
1870	1095	208
1880	1202	107
1890	1636	434
1900	1922	285
1910	2392	470
1920	3198	806
1925	3994	796
1930	4934	1736
1940	8651	3717

Herkomst afbeeldingen

1. MIP-Inventarisatiegebieden Noord-Holland: ingetekend op kaart Provinciale Planologische Dienst van Noord- Holland 1986.
2. Gemeente Heiloo 1858: Militaire kaart no. 19, Alkmaar, verkend in 1858, gegraveerd topografisch bureau 1864.
3. Gemeente Heiloo 1865: Kuyper, J., *Gemeente-atlas van de provincie Noord-Holland 1869.*
4. Gemeente Heiloo 1905: Topografische kaart verkend in 1892, gedeeltelijk herzien in 1905.
5. Gemeente Heiloo 1943: Amerikaanse stafkaart, A.M.S. M831, sheet 338 Alkmaar; sheet 344 Castricum.
6. Gemeente Heiloo 1946: Topografische kaart no. 19A Bergen, gecombineerd met topografische kaart no. 19C Uitgeest.
   Beide kaarten zijn verkend in 1939 en gedeeltelijk herzien in 1946.
7. Gemeente Heiloo 1983, Topografische kaart Noord-Holland 1983, Provinciaal Planologische Dienst van Noord-Holland (met ingang van 1989: Dienst Ruimte en Groen).
8. MIP-deelgebieden, woningbouw na 1945, gemeentegrenzen: ingetekend door auteur op basis afb. 1.
9. De jonge duinen, strandwallen en geesten van Kennemerland: Stichting voor bodemkartering, Wageningen 1974.
10. Landschappen en grondgebruik: getekend door auteur op basis topografische kaart 1:100.000, ca 1980.
11. Infrastructuur: ingetekend door auteur op basis overgetrokken afb. 7.
12. Stedebouwkundige typologie: ingetekend door auteur op basis afb. 1.

13a Plattegrond Heiloo 1989: onderdeel gemeenteplattegrond vervaardigd door B.V. Uitgeverij en Reclame Adviesburau Rijnland te Leiden, 12e druk.

13b Idem, onderdeel Kapel.

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland

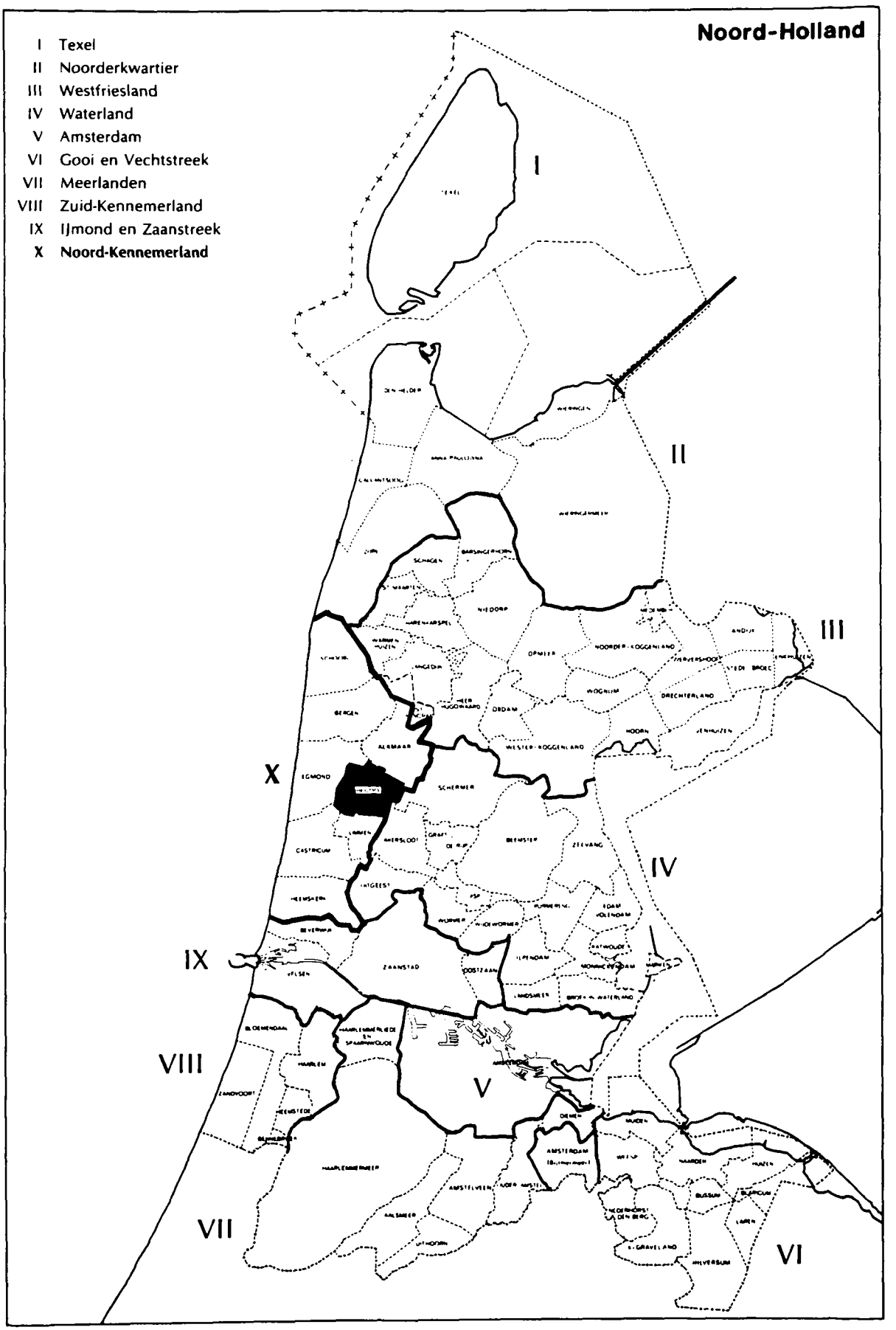

2. Gemeente Heiloo 1858

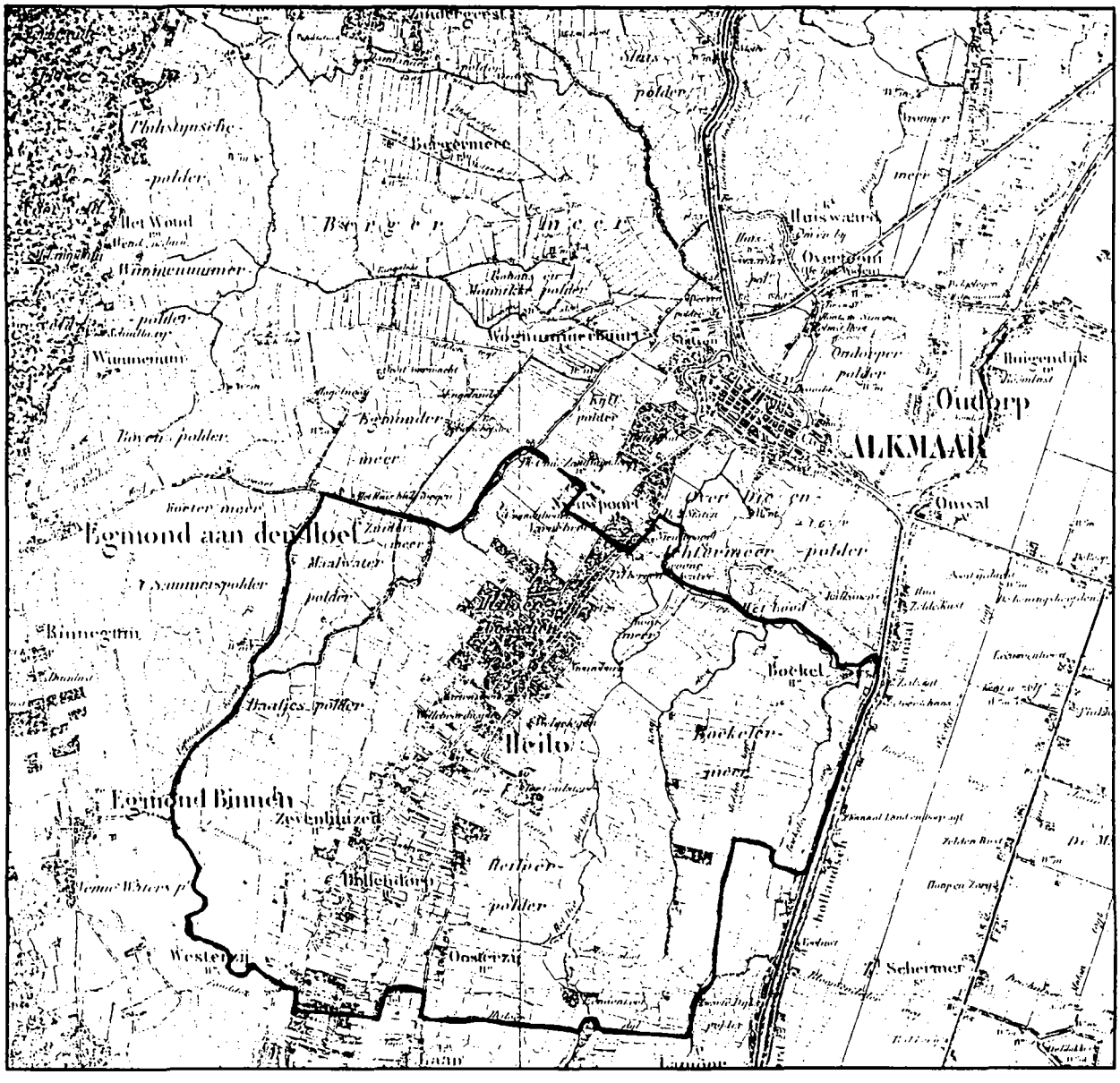

3. Gemeente Heiloo 1865

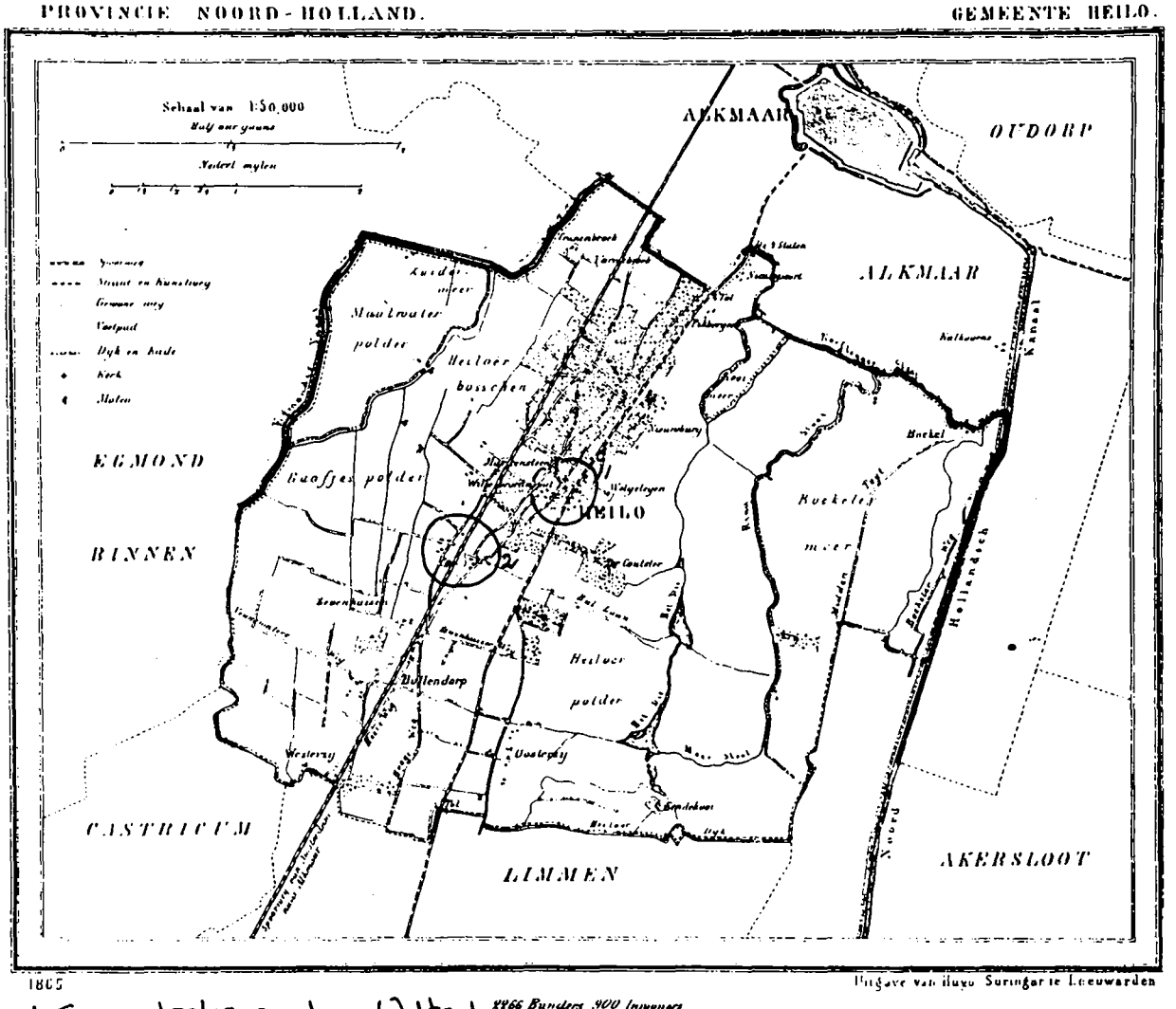

1 Concentratie rondom Witte kerkje 2266 Bunders 900 Inwoners

2 Concentratie rondom R.k. kerkje

4. Gemeente Heiloo 1905

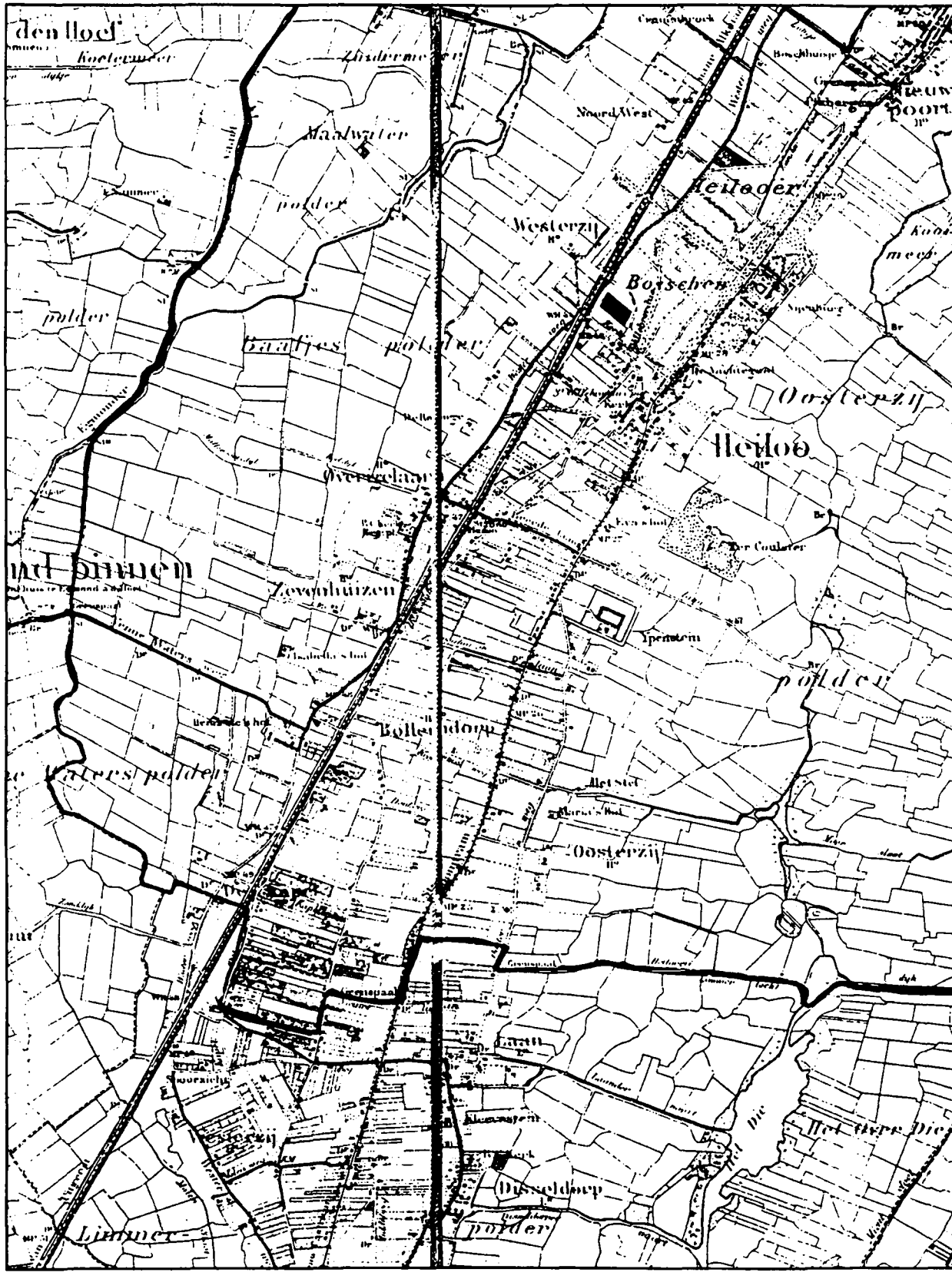

5. Gemeente Heiloo 1943

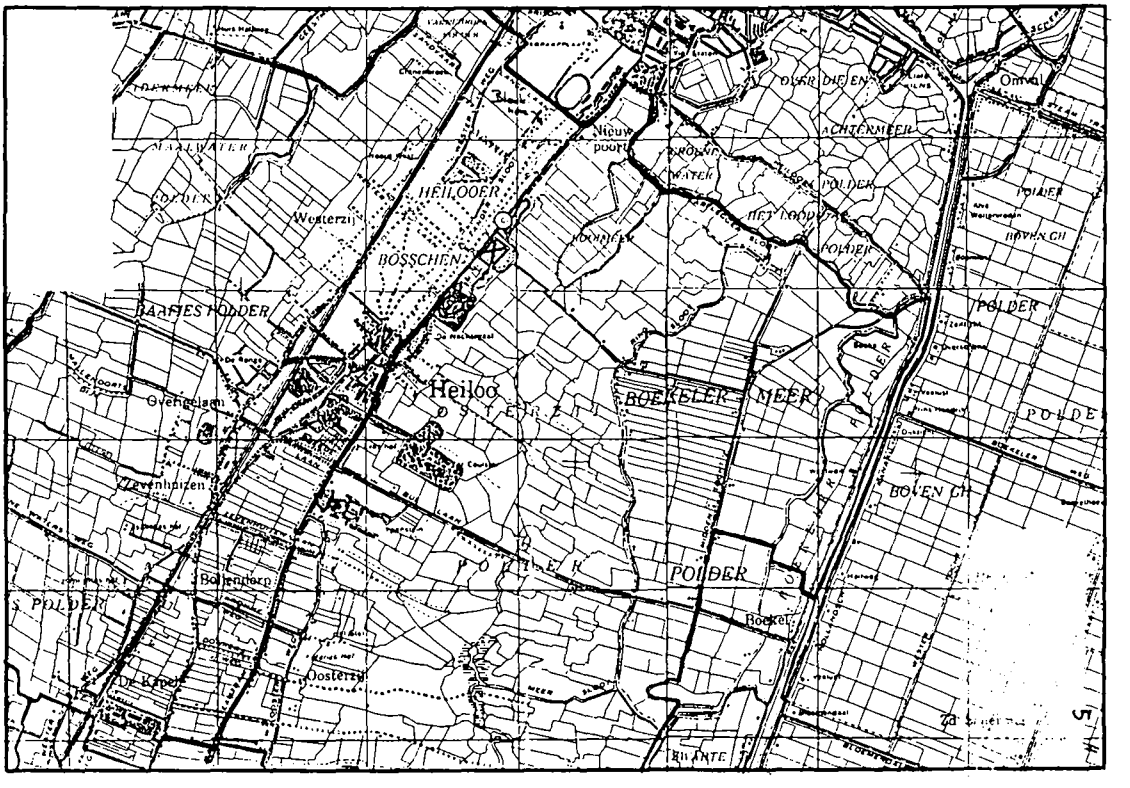

6. Gemeente Heiloo 1946

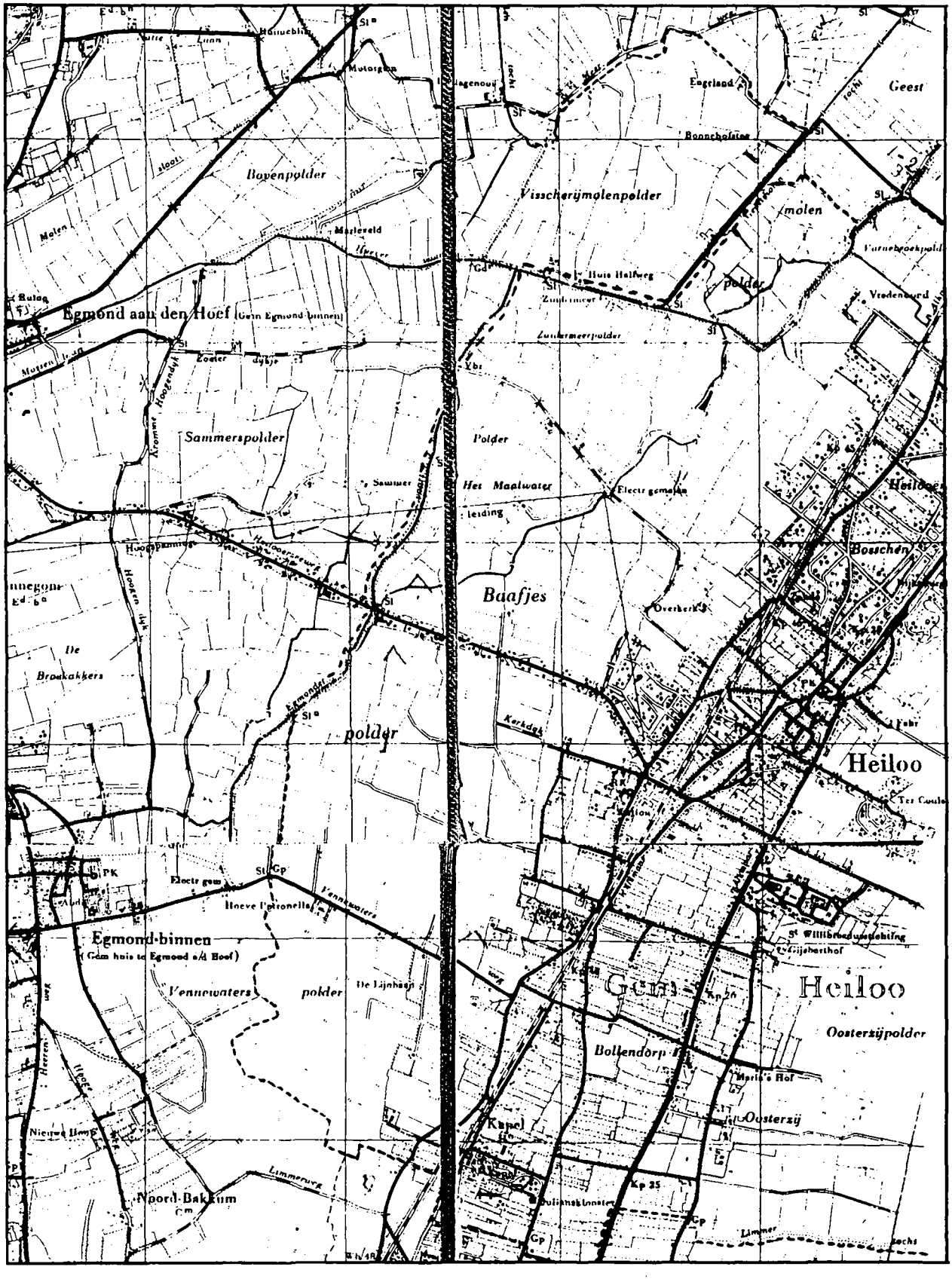

7. Gemeente Heiloo 1983

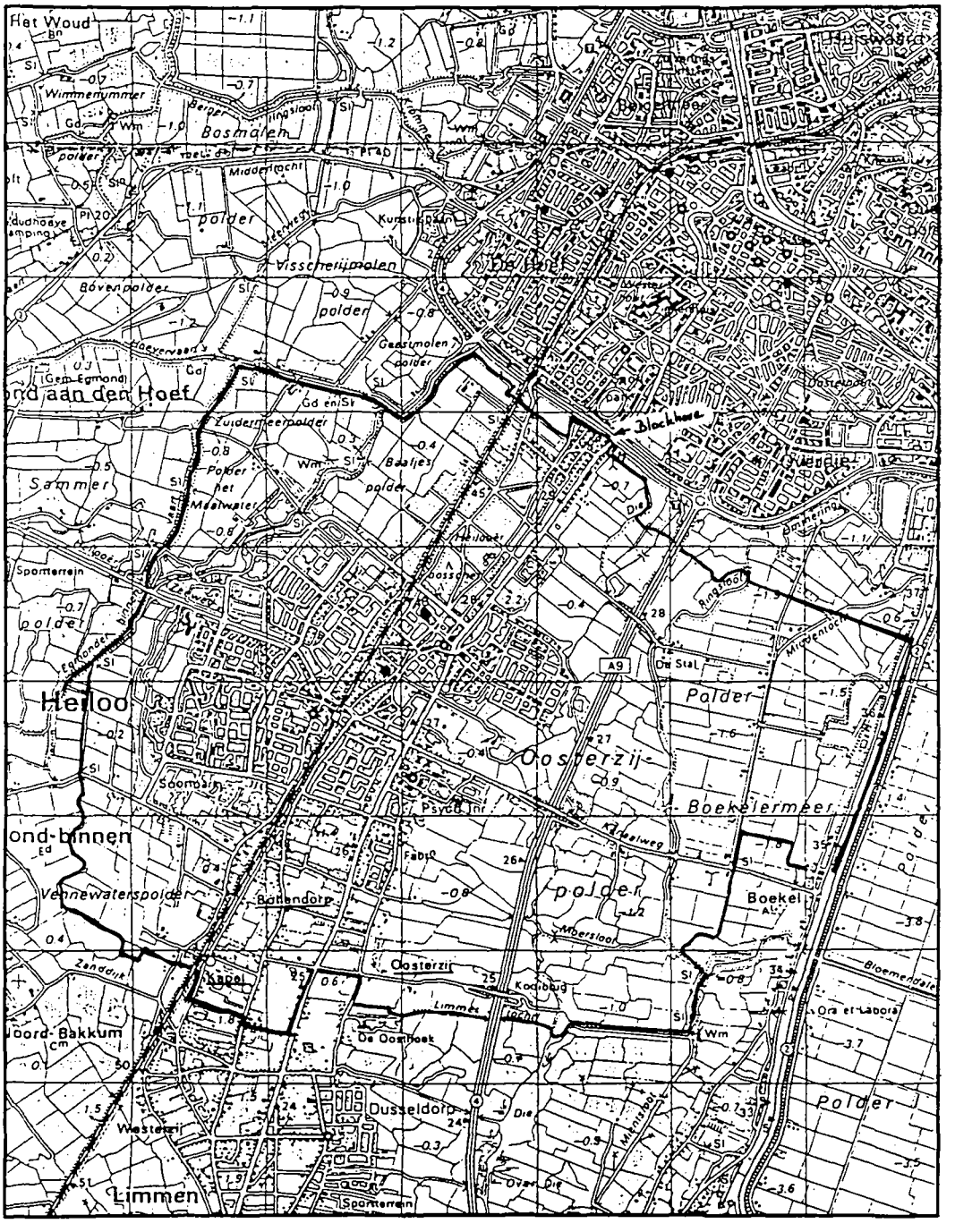

8. MIP-deelgebieden

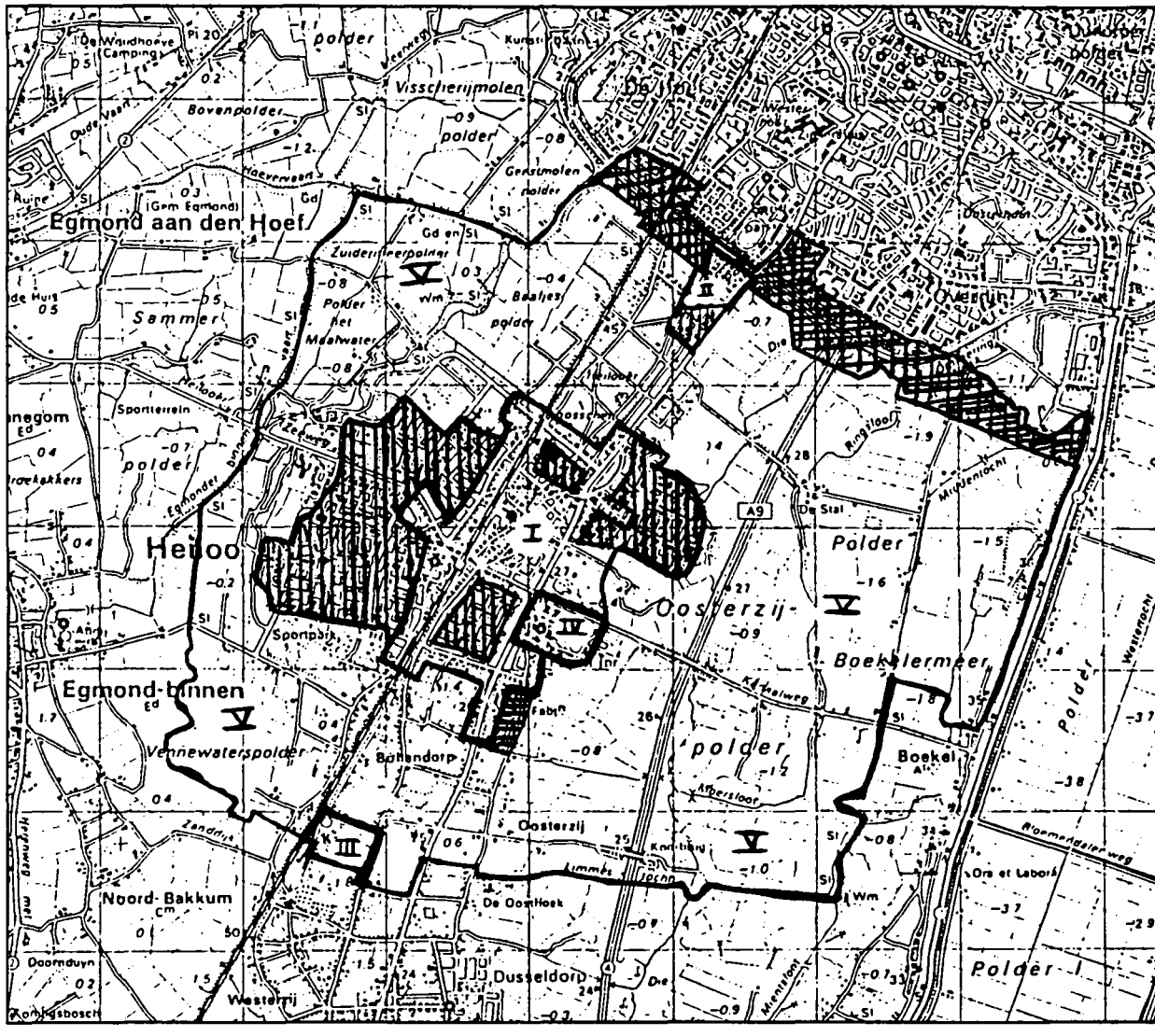

MIP deelgebieden

I Heiloo / Heiloo
II Heiloo / Blockhouse-park
III Heiloo / Kapel
IV Heiloo / Willibrordusstichting
V Heiloo / Buitengebied

Woningbouw na 1945

Industrie na 1945

In 1972 bij gemeente Alkmaar gevoegd

Huidige gemeentegrens

9. De jonge duinen, strandwallen en geesten van Kennemerland

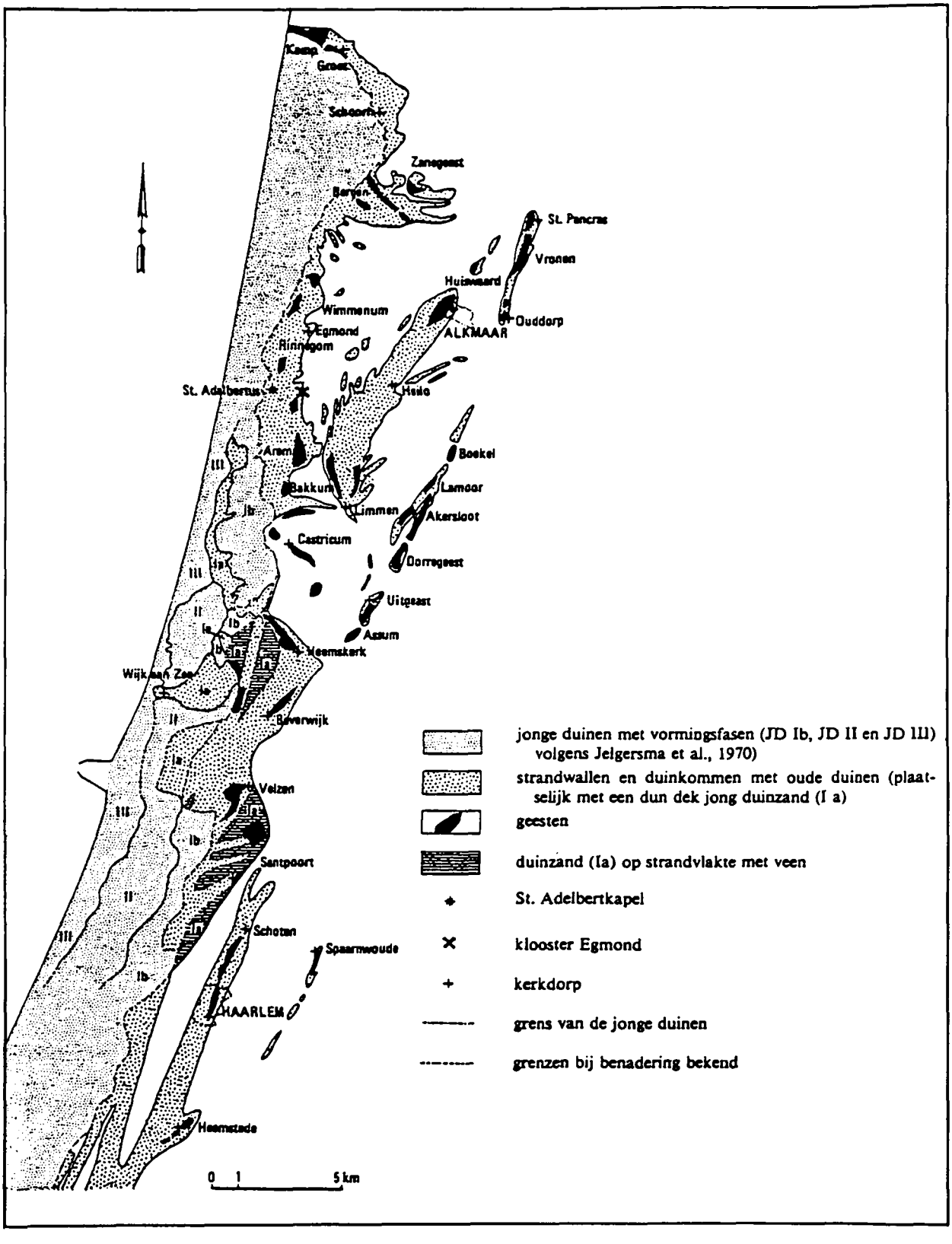

10. Landschappen en grondgebruik

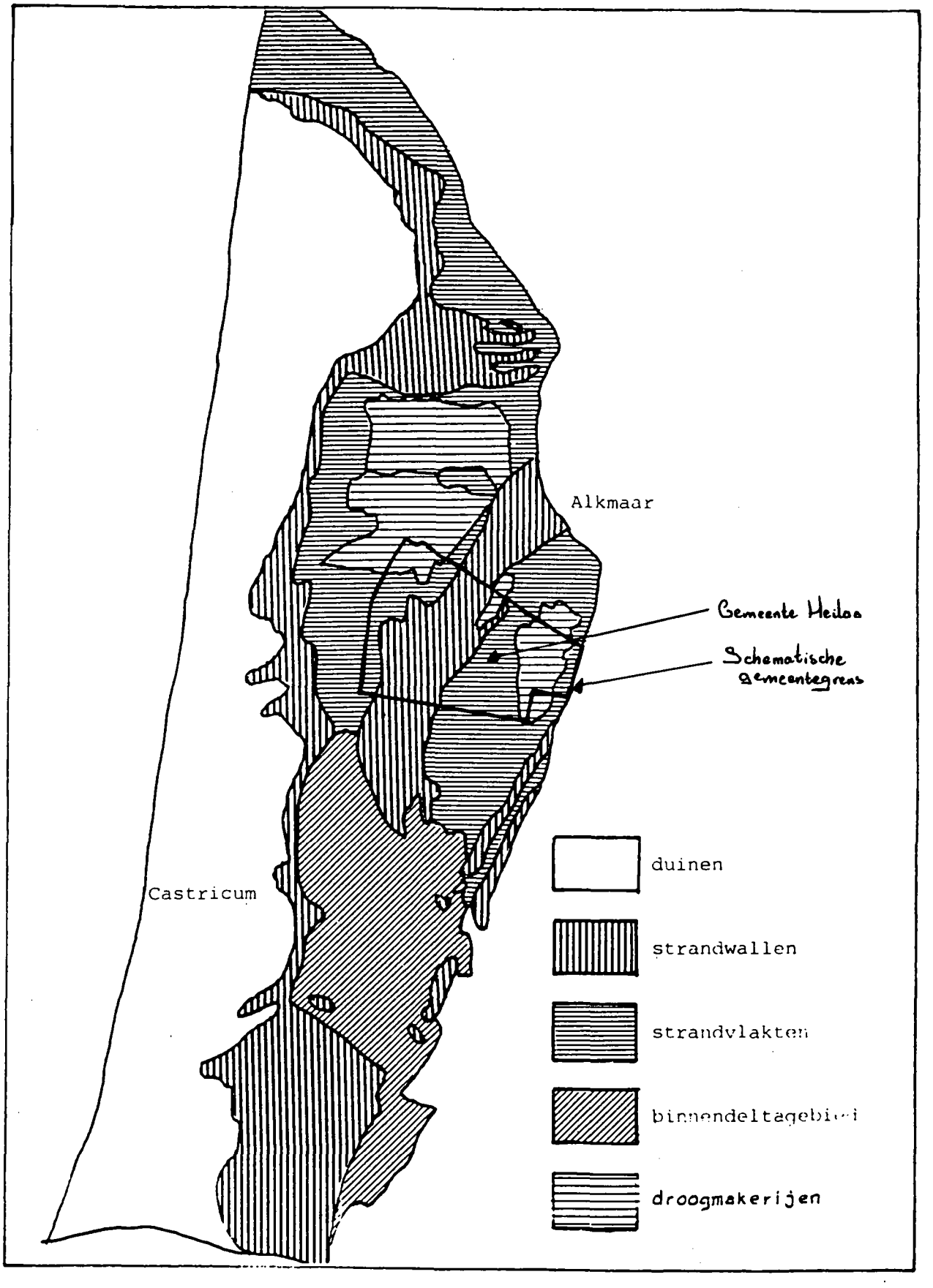

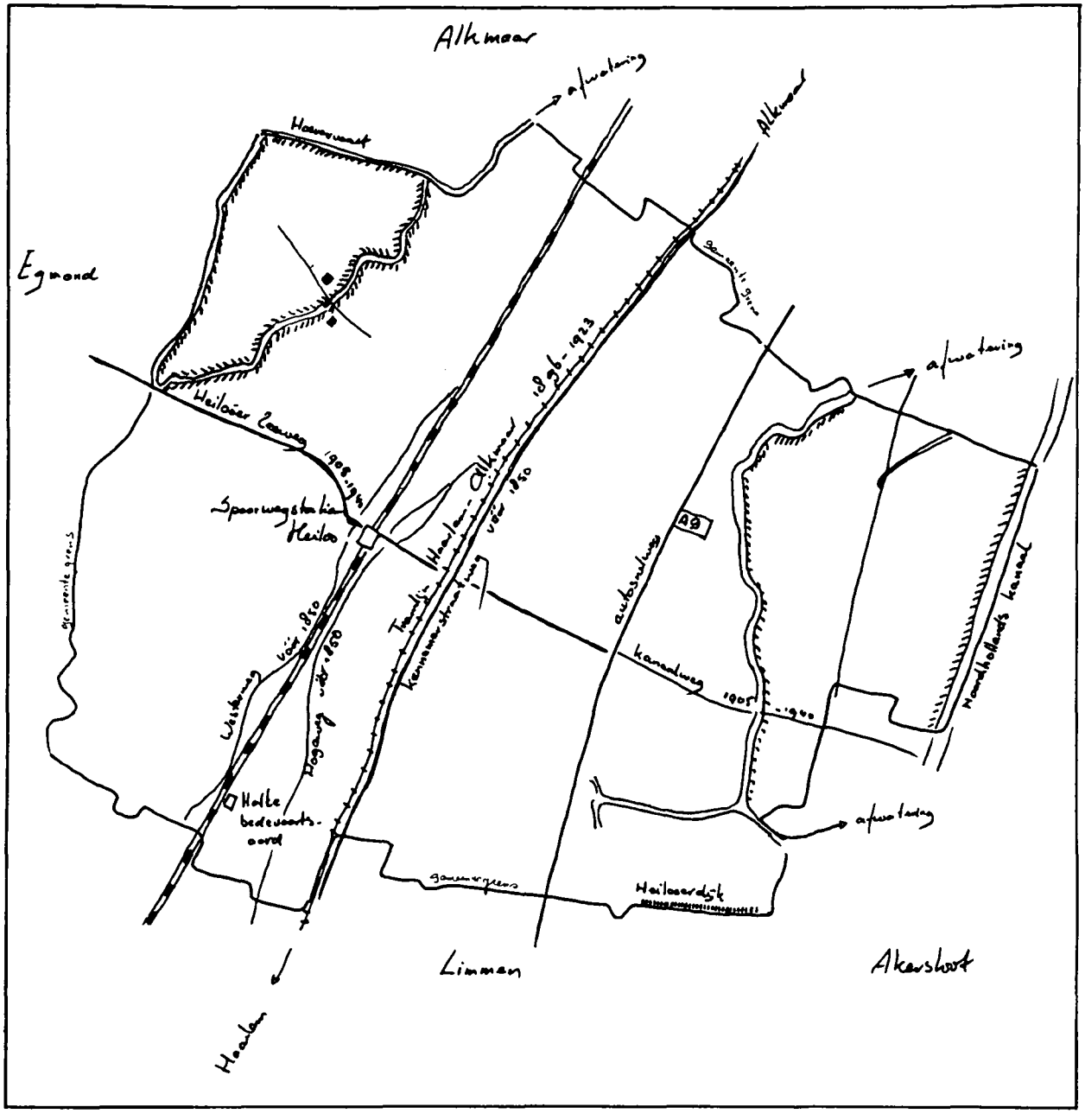

Infrastructuur

- Landweg
- Waterweg
- Spoorlijn
- Tramlijn
- Dijk(en) langs waterweg
- Kade (n)
- Spoorwegstation
- Elektrisch gemaal

12. Stedebouwkundige typologie

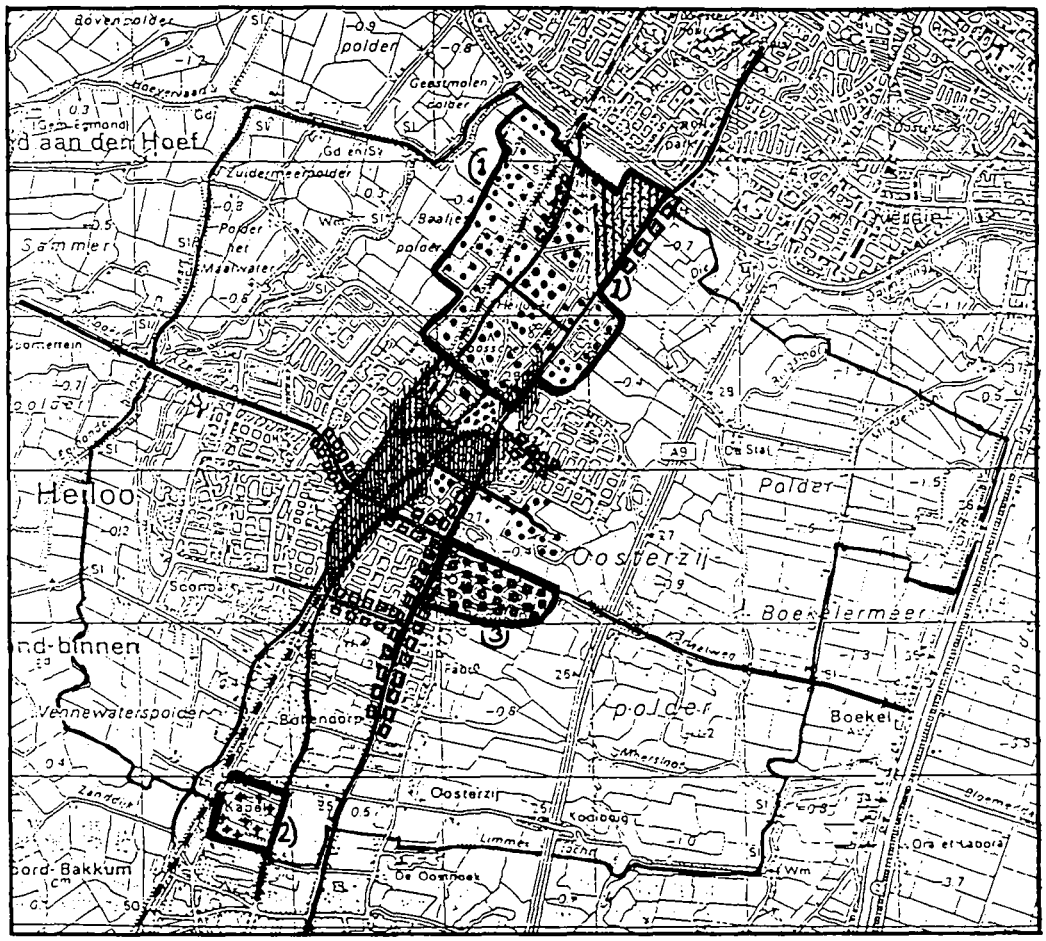

Stedebouwkundige typologie

Niet-stedelijk ingerichte gebieden	Gebieden zonder woonfunctie	Andere aanduidingen
Gebieden met bijzondere waarden	kerkelijke functies	Lineaire ontwikkelingen
Algemeen		Weg
Villagebied	Groene gebieden	Spoorweg
		Na 1940 gereconstrueerde gebied

13a Plattegrond Heiloo 1989

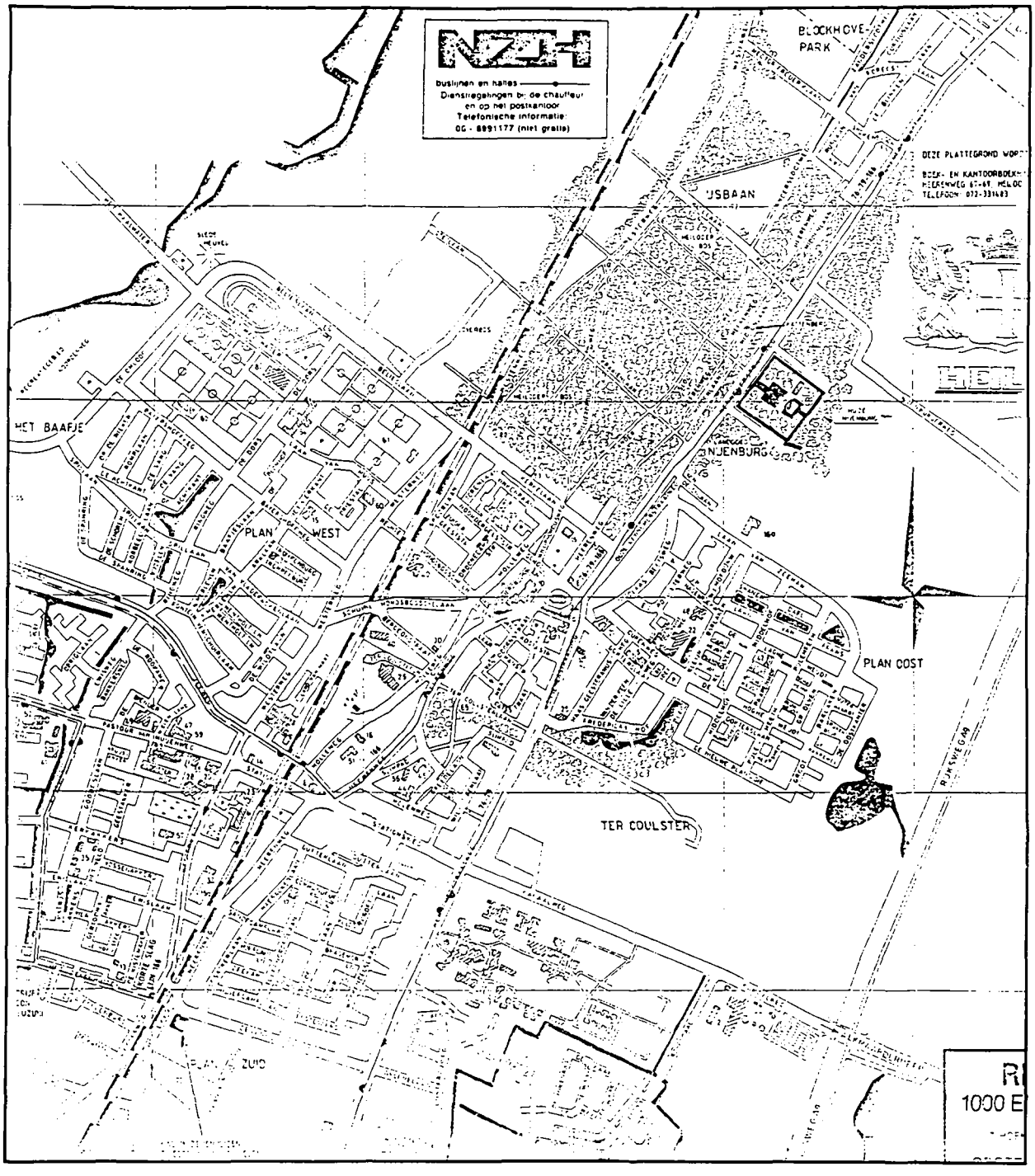

13b Plattegrond Heiloo 1989

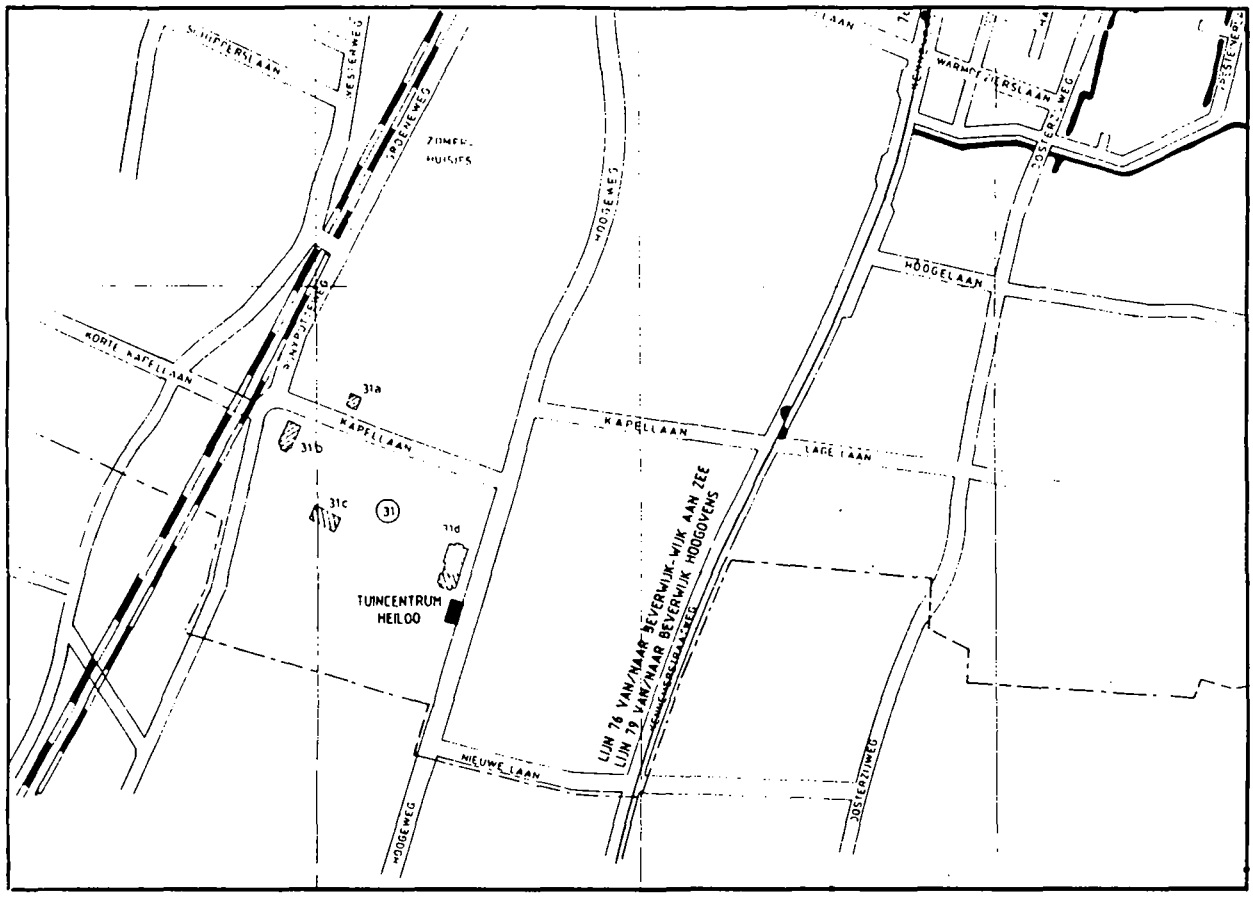

Register

Heiloo/Heiloo

025	Aostastraat van 14,16	Dubbel woonhuis	1244
026	Catsstraat van 1 t/m 15	Woonhuizen	1245
027	Heerenweg 1	Landhuis	1246
028	Heerenweg 2	Woonhuis	1247
029	Heerenweg 5	Woonhuis	1248
030	Heerenweg 15	Woonhuis	1249
031	Heerenweg 16	Woonhuis	1250
032	Heerenweg 71	Woonhuis	1251
033	Holleweg 32	Dorpswoonhuis	1252
034	Holleweg 33	Woonhuis	1253
035	Holleweg 35	Woonhuis	1254
036	Holleweg 36 t/m 42	Woningen	1255
037	Holleweg 55	Winkelpand	1256
038	Holleweg 57 t/m 63	Woningen	1257
039	Holleweg 94	Consultatiebureau	1258
040	Holleweg 100	Opslaggebouw	1259
041	Holleweg 121, 123	Dubbel woonhuis	1260
042	Holleweg 149	Badhuis	1261
043	Kennemerstraatweg 41	Woonhuis	1262
044	Kennemerstraatweg 45	Landhuis	1263
045	Kennemerstraatweg 59	Landhuis	1264
046	Kennemerstraatweg 81, 83	Woonhuizen	1265
047	Kennemerstraatweg 85, 87	Woonhuizen	1266
048	Kennemerstraatweg 145	Woonhuis	1267
049	Kennemerstraatweg 197	Woonhuis	1268
050	Kennemerstraatweg 261	Agrarisch bedr.	1269
051	Kennemerstraatweg 267	Woonhuis garage	1270
052	Kennemerstraatweg 295	Woonhuis	1271
053	Kennemerstraatweg 303 t/m 313	Woningen	1272
054	Kennemerstraatweg 318	Woonhuis	1273
055	Kennemerstraatweg 320	Woonhuis	1274
056	Kennemerstraatweg 328	Woonhuis	1275
057	Kennemerstraatweg 338	Woonhuis	1276
058	Kennemerstraatweg 350	Woonhuis	1277
059	Kennemerstraatweg 359 t/m 365	Woonhuizen	1278
060	Kennemerstraatweg 382	Werkwoonhuis	1279
061	Kennemerstraatweg 384	Woonhuis	1280
062	Kennemerstraatweg 385, 287, 389	Woningen	1281
063	Kennemerstraatweg 390 t/m 398	Woningen	1282
064	Kennemerstraatweg 432	Tuinkoepel	1283
065	Kennemerstraatweg 434	Boerderij	1284
066	Kennemerstraatweg 446, 448	Dub. woonhuis	1285
067	Kennemerstraatweg 604 t/m 614	Woningen	1286
068	Kennemerstraatweg 616 t/m 626	Woningen	1287
069	Kennemerstraatweg 634	Winkel/woonhuis	1288
070	Kennemerstraatweg 636	Woonhuis	1289
071	Kennemerstraatweg 652	Boerderij	1290
072	Kerkelaan 25	Woonhuis	1291
073	Kerkelaan 31	Woonhuis	1292
074	Kerkelaan 37	Woonhuis	1293
075	Kerkelaan 43	Schoolgebouw	1294
076	Kerkelaan 45	Woonhuis	1295

077	Kerkelaan 47 t/m 53	Woonhuizen	1296
078	Kerkelaan 54	Woonhuis	1297
079	Laarmanstraat 17 t/m 35	Woonhuizen	1298
080	Muyenweg, Pastoor van, 2	Woonhuis	1299
081	Muyenweg, Pastoor van, 2	Parochiecentrum	1300
082	Muyenweg, Pastoor van, 16	Schoolgebouw	1301
083	Raadhuisweg 4	Gemeentehuis	1302
084	Slimpad 18	Lagere school	1303
085	Stationsweg 115	RK Ver. gebouw	1304
086	Westerweg 263	Kleuterschool	1305
087	Westerweg 265, 267	RK kerkcomplex	1306
087a	Westerweg 265	RK kerk	1307
087b	Westerweg 267	Pastorie	1308
088	Westerweg 269	Woonhuis	1309
089	Zevenhuizen, Het, 7	Boerderij	1310
090	Zevenhuizen, Het, 57	Boerderij	1311

Heiloo/Blockhove-park

001	De Blinkenlaan 8	Woonhuis	1220
002	De Blinkenlaan 13	Woonhuis	1221
003	Curtiuslaan 3	Woonhuis	1222
004	Curtiuslaan 17	Woonhuis	1223
005	Curtiuslaan 19	Villa	1224
006	Van Foreestlaan 1	Woonhuis	1225
007	Van Foreestlaan 8	Villa	1226
094	Rector Frederiklaan 16; 18	Dubbel woonhuis	3246
008	Kennemerstraatweg 3	Landhuis	1227
009	Kennemerstraatweg 7	Landhuis	1228
010	Kennemerstraatweg 9	Landhuis	1229

Hieloo-Kapel

091	Hoogeweg 65	Nonnenklooster	1312
092	Kapellaan 13	RK bedevaartsoord	1313
092a	Kapellaan 13	Genadekapel	1314
092b	Kapellaan 13	Bedevaartskerk	1315
092c	Kapellaan 13	Kruiswegstatie	1316
092d	Kapellaan 13	Herinnering aan Calvarieberg	1317
092e	Kapellaan 13	Willibrordusbeeld	1318
092f	Kapellaan 13	Altaar in buitenlucht	1319

Heiloo/St. Willibrordusstichting

093	Kennemerstraatweg 464	Krankzinnigengesticht	1320
093a	Kennemerstraatweg 464	Hoofdgebouw	1321
093b	Kennemerstraatweg 464	Gevelbeelden	1322
093c	Kennemerstraatweg 464	Kapel	1323
093d	Kennemerstraatweg 464	Paviljoen voor onrustigen	1324
093e	Kennemerstraatweg 464	Werkplaatsen	1325
093f	Kennemerstraatweg 464	Paviljoen voor Epileptici	1326
093g	Kennemerstraatweg 464	Keuken en bakkerij	1327
093h	Kennemerstraatweg 464	Machinegebouw	1328
093i	Kennemerstraatweg 464	Feestgebouw	1329
093j	Kennemerstraatweg 464	Lijkenhuisje	1330
093k	Kennemerstraatweg 464	Paviljoen voor Psychopaten	1331
093l	Kennemerstraatweg 466	Directeurswoning	1332
093m	Oosterzijweg 2	Dokterswoningen	1333

093n	Kanaalweg 5	Portierswoning	1334
093o	Kennemerstraatweg 462	Dokterswoning	1335
093p	Kennemerstraatweg 462	Transformatorstation	1336

Heiloo/Buitengebied

011	Baafjespolder	Varnebroekmolen	1230
012	Boekelermeerweg 17	Boerderij	1231
013	Groeneweg 12	Boerderij	1232
014	Groeneweg 20	Boerderij	1233
015	Groeneweg 22	Boerderij	1234
016	Hoogeweg 50	Bollenschuur	1235
017	Kanaalweg 21	Boerderij	1236
018	Kennemerstraatweg 39	Landhuis	1237
019	Kennemerstraatweg 272	Dienstwoning	1238
020	Het Maalwater ong.	Tranformatorstation	1239
021	Het Maalwater ong. 7, 8	Twee gemalen	1240
022	Oosterzijweg 10	Boerderij	1241
023	Vennewatersweg 24	Boerderij	1242
095	Westerweg 51b, 51c	Twee boerderijen	3247
024	Westerweg 352	Woonhuis	1243

Colofon

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Dreef 1, 2012 HR Haarlem
telefoon 023 - 14 44 00

Samenstelling
drs. E. v.d. Kleij
Bureau Cultuur
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur

Vormgeving, zetwerk en drukwerk
Bureau Grafische Produktie
Centrale Bestuursdienst

Oplage
200 exemplaren

Haarlem, juni 1991.

Heiloo